
Prostorová specifika strukturální nezaměstnanosti na úrovni obcí v České republice*

MARIE FEŘTROVÁ, JANA TEMELOVÁ**

Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta

The Spatial Aspects of Structural Unemployment at the Municipal Level in the Czech Republic

Abstract: The article analyses spatial differences in unemployment according to the demographic features and attained education of job-seekers at the municipal level in the Czech Republic between 2005 and 2010. The article attempts to examine whether significant spatial disparities can be identified in the socio-demographic features of job applicants in order to detect disadvantaged localities in terms of specific structural unemployment concentration. The article is based on a statistical analysis of the database of the structure of job applicants maintained by the Ministry of Labour and Social Affairs. The research demonstrated that attained education and qualifications are the key factors behind the spatial differentiation of unemployment at the microlevel, while gender and age are only secondary factors.

Keywords: structural unemployment, municipality scale, spatial differences, Czech Republic.

Sociologický časopis / Czech Sociological Review, 2011, Vol. 47, No. 4: 681–715

1. Úvod

Do značné míry tradičnímu tématu nezaměstnanosti je v rámci sociálních věd věnována rozsáhlá pozornost. Detailní prostorový pohled na tuto významnou sociálně-ekonomickou veličinu je nicméně sporadický. Ačkoliv se regionálními rozdíly v míře nezaměstnanosti výzkumníci a praktici zabývají pravidelně [např.

* Autorky děkují dvěma anonymním recenzentům za užitečné připomínky k předchozím verzím textu a dále Jakubu Novákovi, Martinu Ouředníčkovi a Petře Špačkové za zpracování dat pro vymezení zón suburbanizace v České republice. Článek vznikl jako výstup a za podpory projektu číslo 2D06012 Národního programu výzkumu II „Sociálně prostorová diferenciacie obyvatelstva a její vliv na kvalitu života ve městech a obcích České republiky“ a projektu číslo P404/10/0523 „Sociální deprivace v městském prostředí: objektivní a subjektivní dimenze“. Autorky tak děkují Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy ČR a Grantové agentuře ČR za finanční podporu.

** Veškerou korespondenci posílejte na adresu: RNDr. Marie Feřtřová, Ph.D., katedra sociální geografie a regionálního rozvoje, Urbánní a regionální laboratoř, Přírodovědecká fakulta, Univerzita Karlova v Praze, Albertov 6, 128 43 Praha 2, e-mail: marie.fertrova@gmail.com.

Mareš, Rabušic 1994; Tomeš 1996; Overman, Puga 2002; Katrňák, Mareš 2007; Bande, Fernández, Gomez 2008; Kotíková, Kotrusová 2008], na úroveň nižší, než odpovídá krajům nebo okresům, přikročí jen málo autorů. Ze zahraničních prací představují výjimku studie Social Exclusion Unit [2004] a Alonso-Villara a Del Ría [Alonso-Villar, Del Ría 2008], v české geografii pak práce Feřtové [Feřtová 2011a] v případě územního členění za obce nebo studie hodnotící nezaměstnanost na úrovni městských čtvrtí a domů [např. Temelová et al. 2007]. Významným nedostatkem dosavadních prací je navíc absence kombinace detailního prostorového pohledu se strukturou nezaměstnaných, neboť riziko nezaměstnanosti se u různých sociálně-demografických skupin obyvatel liší, je rozdílné také u odlišných profesních tříd a obyvatel zaměstnaných v různých odvětvích ekonomiky. Zároveň svou roli sehrává i nestejné riziko nezaměstnanosti v různých typech území (např. městské prostředí, zázemí měst, venkovský prostor, periferní oblasti) [Fieldhouse 1996]. Přestože ve většině národních ekonomik došlo v průběhu posledních dekád k poklesu celkové úrovně nezaměstnanosti, stále existuje značný počet oblastí a lokalit vyznačujících se vyšší nezaměstnaností, resp. vysokým podílem ekonomicky neaktivních jedinců [North, Syrett, Etherington 2009]. Jak zdůrazňuje též Sirovátka [1997], procesy marginalizace a selektivita pracovního trhu jsou významné i v případě regionů s nízkou úrovní nezaměstnanosti. Klíčovou charakteristikou současných trhů práce ve vyspělých zemích je tak prostorová koncentrace nezaměstnanosti [North, Syrett, Etherington 2009].

Tento sociálně-geografický příspěvek se proto zaměřuje na analýzu prostorových aspektů rozmístění nezaměstnaných podle pohlaví, věku a dosaženého vzdělání na úrovni obcí v České republice. Hlavním cílem je poukázat prostřednictvím prostorové analýzy struktury uchazečů o zaměstnání na konkrétní shluky obcí či mikroregiony, kde kombinace ekonomických faktorů na straně trhu práce a sociálních faktorů na straně pracovní síly disproporčně postihuje určité sociodemografické skupiny obyvatel. Hlavním cílem článku je tak prověřit, zda v České republice existují významnější územní rozdíly ve struktuře žadatelů o práci, identifikovat skupiny nezaměstnaných, které vykazují nejvýraznější prostorové pravidelnosti, či naopak významná územní specifika. Klíčová výzkumná otázka pak zní: „Existují v České republice oblasti, které jsou charakteristické specifickou strukturou nezaměstnaných?“ [obdobně se táže např. Fieldhouse 1996].

Identifikaci takovýchto území a skupin obyvatel považujeme za přínosnou nejen z hlediska poznání celospolečenských procesů, ale rovněž v rámci diskuzí o hrozbě sociálního vyloučení a marginalizace určitých skupin populace ve specifických lokalitách [např. Mareš 2000; Such, Walker 2002; Cheshire, Monastiriotis, Sheppard 2003; Ritchie, Casebourne, Rick 2005]. Práce je pro člověka důležitá nejen z hlediska finančního zajištění vlastního a blízkých, ale také k určení pozice jednotlivce v rámci společnosti [Feřtová 2011a]. Ztráta zaměstnání znamená pokles životní úrovně, který je spolu s následným omezeným kontaktem s pracovním trhem považován za klíčový faktor sociálního vyloučení [např. Brennan, Phodes, Tyler 2000; Mareš, Horáková, Rákoczyová 2008]. Zároveň je nutné zdůraznit, že nezaměstnanost nelze považovat za jediný, resp. nezbytný podmiňují-

cí faktor sociální exkluze [Green 1997]. Někteří zaměstnaní se uplatňují na trhu práce pouze dočasně/sezónně, či na velmi špatně placených pozicích s mizivou perspektivou na zlepšení. Tuto skupinu zaměstnaných lze v mnoha ohledech považovat také za sociálně znevýhodněnou.

Nalezení území /lokalit se specifickou strukturální nezaměstnaností pomocí detailní prostorové analýzy představuje také důležitý podklad pro formulaci cílených opatření řešících problémy na lokálních trzích práce. Sociogeografické analýzy na úrovni obcí jsou přínosné pro podchycení zárodků územní koncentrace sociálního znevýhodnění a pro nastavení veřejných politik cílených na posílení sociální i hospodářské soudržnosti státu a omezení nerovností v příležitostech pro různé sociální a demografické skupiny obyvatel [Macešková, Ouředníček, Temelová 2009]. Prostorová koncentrace (dlouhodobě) nezaměstnanosti, zejména v oblastech postižených i jinými znevýhodňujícími charakteristikami (tzv. *pockets of cumulative disadvantage*), se totiž může stát (spouštěčím) mechanismem pro odliv lidí z těchto lokalit, posílit negativní image širšího regionu a vyústit v depopulační marginalizaci daného území [Green 1997]. „Lokalita/konkrétní místo“ je tak v tomto kontextu *de facto* podmiňujícím činitelem nejen současné socioekonomické pozice daného území, ale i jeho vyhlídek a možností do budoucna.

2. Sociální skupiny ohrožené nezaměstnaností

Ačkoliv období sledované v tomto příspěvku (tj. 2005–2010) lze charakterizovat, s výjimkou roku 2010, spíše nižší úrovní nezaměstnanosti, poklesem celkového počtu nezaměstnaných a růstem počtu volných pracovních míst (viz kapitolu 4), ne nutně se tyto pozitivní trendy na celostátní úrovni projevují snížením nezaměstnanosti u všech sociálních skupin obyvatel. Nově vytvořená pracovní místa jsou často pro uchazeče nevhodná (příp. neatraktivní), zejména pro absolventy bez pracovní zkušenosti či nezaměstnané osoby dříve působící v jiných oborech a nucené podstoupit rekvalifikaci. Výsledkem tak je rozdílný růst míry (ne)zaměstnanosti u různých skupin populace. To platí nejen pro osoby s různou délkou a kvalitou pracovních zkušeností, ale segmentace pracovního trhu se projevuje rovněž podle sociodemografických charakteristik obyvatel. Významným faktorem odlišného rizika nezaměstnanosti je etnicita. V České republice se prostorová exkluze, jež je úzce spjata se sociálním vyloučením a problémy na trhu práce, projevuje nejzřetelněji u romské menšiny [Hirt, Jakoubek 2006]. Kumuluje se zde handicap nízkého vzdělání, slabý sociální kapitál, zaujatost potenciálních zaměstnavatelů a spoléhání na neformální trh práce a sociální systém státu [Kofroňová et al. 2003]. V zahraničí se vazbě mezi etnickou příslušností (konkrétně příslušníky černošské minority) a možnostmi pracovního uplatnění věnovali v územním pohledu například Bauder a Perle [Bauder, Perle 1999].

K sociální strukturaci trhu práce přispívá rovněž rodinný stav ne/zaměstnaných, resp. struktura rodiny (především počet dětí v domácnosti a jejich věk) [Fieldhouse 1996], zdravotní stav [Green, Owen 2006], ale například i charakter

bydlení. Fieldhouse [1996] dokumentuje, že nezaměstnaní ve Velké Británii jsou výrazně koncentrováni do oblastí s převahou nájemního způsobu bydlení. Ačkoliv tento faktor může být považován za důsledek nezaměstnanosti, z Fieldhouseova výzkumu vyplývá, že status nájemního bydlení *a priori* znevýhodňuje osoby žádající o práci. Nicméně za hlavní sociodemografické znaky diferencující pracovní trh lze považovat pohlaví, věk a dosažené vzdělání [Fieldhouse 1996; Green 1997; North, Syrret, Etherington 2009], proto se na tyto charakteristiky nezaměstnaných v naší analýze dále zaměřujeme.

Pohlaví

Pro strukturaci pracovních trhů sehrává základní úlohu rozdílné postavení mužů a žen ve společnosti a odlišné schopnosti, resp. možnosti jejich uplatnění v pracovním procesu. Ženy, zejména pokud pečují o děti, jsou vnímány jako skupina osob se ztíženými podmínkami na trhu práce [Sirovátka 1997; Hašková, Křížková 2003; Phimister 2005; Katrňák, Mareš 2007]. Z důvodu potřeby sladit pracovní a rodinný život mají ženy specifické požadavky na časovou dostupnost zaměstnání i na pracovní režim (např. pozdější začátek pracovní doby, zkrácené pracovní úvazky). To se pochopitelně odráží i v odlišných prostorových vzorcích nezaměstnanosti u obou pohlaví. Oproti venkovskému prostředí napomáhají města, díky rozsáhlejšímu příležitostem v oblasti služeb, k vyšší zaměstnanosti žen [Alonso-Villar, Del Río 2008]. Vedle rozmanitější nabídky pracovního trhu (tzv. *urban job matching*) podtrhuje Phimister [2005] též lepší dostupnost určitých služeb (např. školek) a vyšší výdělků jako významné aglomerační efekty, které působí příznivě na zaměstnanost žen ve městech. Nezaměstnané ženy jsou zároveň územně více koncentrovány než nezaměstnaní muži [Alonso-Villar, Del Río 2008]. Ženy, zvláště pokud pečují o dítě, dojíždějí do zaměstnání v porovnání s muži na kratší vzdálenosti, aby zvládly vedle zaměstnání i starost o rodinu a domácnost. Možnost zaměstnání je proto pro ně daleko více prostorově omezena [např. Odland, Ellis 1998; Phimister 2005]. Odland a Ellis [Odland, Ellis 1998] navíc argumentují, že zapojení ženy do pracovního procesu nezávisí pouze na jejích osobních charakteristikách (jako je např. věk, vzdělání, rodinný stav, bezdětnost), ale také na konkrétních podmínkách trhu práce v lokalitě, kde žena žije. Citovaní autoři předpokládají, že ženy se stejnými sociodemografickými charakteristikami mohou vykazovat odlišné regionální míry nezaměstnanosti právě v závislosti na specifických podmínkách lokálních trhů práce, v důsledku čehož se nezaměstnané ženy mohou prostorově koncentrovat. Porovnáním metropolitních oblastí USA autoři dokázali, že k největším rozdílům v zapojení do pracovního procesu dochází u žen s malými dětmi a u žen s nízkým vzděláním. Naopak nejmenší variabilita mezi metropolitními oblastmi byla identifikována u bezdětných žen s vysokoškolským diplomem.

Obdobně se „míra ohroženosti“ nezaměstnaností podle pohlaví liší také v závislosti na specializaci regionální ekonomiky. Například v oblastech s domi-

nancí těžkého průmyslu bývají ohroženi více muži než ženy [Social Exclusion Unit 2004; Tomeš 1996]. Podobně Green a Owen [Green, Owen 2006] zdůrazňují, že ač některé sociodemografické charakteristiky lidí jsou na trhu práce obecně znevýhodňující (např. pohlaví), určité procesy, například restrukturalizace a terciarizace ekonomiky, zaměstnanost těchto skupin podporují. V případě zvyšování podílu služeb na výkonu ekonomiky i na celkové zaměstnanosti na úkor manuálního pracovního zařazení v průmyslu lze za „zvýhodněné“ označit právě ženy.

Věk

V porovnání s celou populací je vyšší riziko nezaměstnanosti spojeno s mladými lidmi a čerstvými absolventy škol (tj. osobami do 24 let) [Vyhlídal, Mareš 2006]. U mladých uchazečů a absolventů je zásadní včasné osvojení základních pracovních návyků. V opačném případě totiž hrozí vážné důsledky nejen v oblasti ekonomického zabezpečení a dlouhodobé zaměstnatelnosti samotných jedinců, ale též z pohledu společenského v podobě rizika sociálně patologického jednání (např. kriminalita, rodinné a sociální konflikty). Řada prací poukazuje na specifické prostorové vzorce nezaměstnanosti této věkové skupiny. Riphahn [2002] například uvádí, že mladí nezaměstnaní v Německu se koncentrují v územích s obecně vysokou nezaměstnaností a v metropolitních oblastech. Naopak Webster [2002] dospěl při analýze britských okrsků k závěru, že prostorový vzorec nezaměstnanosti mladých mužů v zásadě kopíruje územní rozložení jejich celkové nezaměstnanosti. Přes vyšší míru nezaměstnanosti mladých v porovnání s osobami ve středním věku nejsou prostorové vzorce u obou skupin výrazně odlišné [Webster 2002].

Z hlediska nezaměstnanosti je specifická také skupina lidí nad 55 let [Premusová, Sirovátka 1996; Ritchie, Casebourne, Rick 2005]. U osob v předdůchodovém věku bývá, na rozdíl od mladých lidí, problematická adaptace na požadavky „moderních“ trhů práce [Kofroňová et al. 2003]. Při hledání nového zaměstnání obtížně obstávají v konkurenci ostatních, většinou mladších a vzdělanějších, žadatelů o práci. Několik let před odchodem do starobního důchodu jsou často nuceni osvojit si v rekvalifikačních kurzech zcela nové dovednosti, což bývá spojeno s určitou psychickou nepohodou. Zejména osoby, které zastávaly dlouhodobě relativně dobré pracovní místo, přicházejí často na trh práce s nereálnými mzdovými i dalšími požadavky a v daleko větší míře spoléhají na vnější pomoc. Zároveň je pro starší uchazeče méně přijatelné dojíždět za novým zaměstnáním na delší vzdálenost, případně se za prací přestěhovat. „Staří“ ekonomicky aktivní lidé tak často řeší problémy s návratem do pracovního procesu odchodem do předčasného důchodu, případně dlouhodobou pracovní neschopností [Petrová Kafková, Rabušic 2010].

Vzdělání

Pravděpodobně nejvíce diskutovaným sociodemografickým znakem podmiňujícím strukturaci pracovního trhu je úroveň dosaženého vzdělání [Vyhlídal, Mareš 2006; Katrňák, Mareš 2007]. U osob bez vzdělání je pravděpodobnost zapojení do pracovního procesu výrazně nižší než u osob kvalifikovaných, a to zvláště v regionech s problémy na lokálních trzích práce [Green, Owen 2006]. Jednu z nejvíce ohrožených skupin obyvatel z hlediska nezaměstnanosti tak představují lidé s nízkým či nulovým vzděláním a osoby nedostatečně kvalifikované [Vyhlídal, Mareš 2006; Katrňák, Mareš 2007].

Kromě samotné skutečnosti, že někteří lidé nedisponují žádným, či pouze velmi omezeným vzděláním, přispívá k jejich obtížnému vstupu do pracovního procesu také jejich nižší mobilita. Například britské analýzy dojížděky za prací dokumentují, že méně vzdělaní lidé pracují blíže svému bydlišti [např. Green 1995]. Obdobně Green s Owenem [Green, Owen 2006] nebo Temelová et al. [2011b] ilustrují, že osoby působící v zaměstnáních s nízkou kvalifikací dojíždějí za prací na kratší vzdálenosti, než je průměr populace. Pracovní příležitosti přímo v lokalitě bydliště či jejím blízkém okolí jsou proto primárně důležité pro méně vzdělanou a méně mobilní část ekonomicky aktivních, neboť osoby s vysokoškolským vzděláním se spíše dokážou napojit na národní, resp. mezinárodní struktury pracovního trhu.

Měření úrovně vzdělanosti/kvalifikace pro účely analýz strukturace pracovního trhu je nejběžnější prostřednictvím nejvyššího dosaženého stupně formálního vzdělání. U některých profesí lze však považovat formální vzdělání za druhořadé a významněji jsou hodnoceny například generické dovednosti (např. schopnost komunikovat, plánovat, rychle se orientovat v problému, analyticky uvažovat, ale i manuální generické schopnosti). Stupeň dosaženého vzdělání navíc představuje u zaměstnavatelů velice často jeden z hlavních vylučovacích bodů při náboru pracovníků a i na nekvalifikovanou pracovní pozici vyžadují určitou úroveň vzdělání [Kofroňová et al. 2003].

Navzdory neustále probíhající „profesionalizaci“ zaměstnanecké struktury, resp. zvyšování kvalifikačních nároků na větší počet pracovních pozic, stále existují a i do budoucna budou nutně existovat profese s nízkými kvalifikačními požadavky [Green, Owen 2006]. Problémem však zůstává rozdílná prostorová lokalizace těchto pozic a osob s požadovanou kvalifikací (viz kapitolu 3).

Kombinace sociodemografických charakteristik

Na tomto místě je důležité zdůraznit, že nezaměstnanost se vyznačuje vícenásobným znevýhodněním: čím více znevýhodňujících charakteristik je dané osobě vlastních, tím vyšší je pro ni riziko být nezaměstnaná [Green, Owen 2006]. Sirovátka [1997] považuje kumulaci individuálních a sociálních handicapů na straně pracovní síly za jeden z důležitých faktorů marginalizace též na českém

pracovním trhu. U některých kombinací znevýhodňujících znaků je riziko nezaměstnanosti obzvláště vysoké. Green [1997] uvádí jako typický příklad mladou svobodnou, či rozvedenou ženu s nezletilým dítětem.

Výše naznačená diskuze literatury a dosavadních výzkumů ukazuje, že vyloučení z pracovního trhu postihuje nejčastěji nevzdělané obyvatelstvo, ženy, mladé lidi vstupující na trh práce a starší část populace. Nicméně pozornost je podle našeho názoru pouze omezeně věnována dalšímu významnému faktoru, který podmiňuje diferenciaci nezaměstnanosti – faktoru prostoru. Osoby se stejnými sociodemografickými znaky, avšak žijící v různých částech země, totiž mohou být vystaveny odlišnému riziku nezaměstnanosti, jelikož úlohu sehrává také lokální ekonomický a sociální kontext, tj. konkrétní vlastnosti lokality [Fieldhouse 1996]. Rozdílné riziko nezaměstnanosti pro specifické skupiny obyvatel v době transformace, kdy naše republika vykazovala v porovnání s ostatními transformujícími se zeměmi velmi nízkou nezaměstnanost, doložil v Česku v meziokresním srovnání již Tomeš [1996]. Rovněž tento příspěvek, zaměřený na úroveň nižší a období novější, vychází z předpokladu, že v různých typech území, resp. v různých lokalitách mohou být nezaměstnaností znevýhodněny odlišné skupiny obyvatel.

3. Prostorové souvislosti podmiňujících faktorů diferencované (strukturální) nezaměstnanosti

Za význačné prostorové charakteristiky nezaměstnanosti obecně i specifické nezaměstnanosti různých sociálních skupin jsou považovány územní nerovnoměrnosti tohoto fenoménu a jejich setrvačnost v čase [Gordon 2003]. Dalším významným územním znakem nezaměstnanosti je její prostorová koncentrace (včetně koncentrace nezaměstnanosti specifických skupin¹), přičemž koncentrační tendence jsou podmíněny zejména hospodářským cyklem a proměnou charakteru a lokalizace pracovních příležitostí, strukturací trhu s bydlením a vlastnostmi konkrétního území (tzv. *place effects*) [Green, Owen 2006]. Klastry koncentrace (specifické) nezaměstnanosti pak mohou přinášet negativní dopad na celkový výkon národní ekonomiky a závažné důsledky pro sociálně vyloučené jedince [Gordon 2003].

Za územní faktory podmiňující zvýšené riziko nezaměstnanosti pak lze označit (i) jednak bydliště v lokalitě s vysokou úrovní nezaměstnanosti, s vysokou hladinou dlouhodobé nezaměstnanosti, resp. nezaměstnatelnosti značného počtu osob, (ii) lokalizaci v území postiženém masivním úbytkem pracovních míst, zejména v upadajících odvětvích hospodářství (především však jde o ma-

¹ Pronikavější je však podle názoru MacKay a Daviese [MacKay, Davies 2008] prostorová koncentrace nezaměstnatelnosti, a to obzvláště na nejnížší geografické úrovni.

nuální a méně kvalifikované pozice), (iii) lokalizace v území, které je geograficky odděleno od nových, resp. dostupných pracovních příležitostí (tj. zejména periferní oblasti) a (iv) bydliště ve stigmatizované lokalitě vnímané zaměstnavateli negativně, jako neatraktivní [Green 1997]. Reputace a image lokality, stejně jako charakter bytového a domovního fondu, se tedy mohou stát významnou bariérou zejména pro některé žadatele o zaměstnání [Speak 2000; Atkinson, Kintrea 2001; Ritchie, Casebourne, Rick 2005].

Nutné je však samozřejmě zdůraznit, že prostorové rozdíly v (ne)zaměstnanosti na lokální úrovni jsou podmíněny nejen faktory lokálními a regionálními, ale také (a možná i především) faktory národními a globálními. Nepochybně významnou úlohu sehrává i odvětvová specializace konkrétních regionů a lokalit, jež se v průběhu času spíše prohlubuje [Green, Owen 2006].²

Kromě uvedených charakteristik prostorových vzorců nezaměstnanosti je typickým znakem současných trhů práce prostorová neshoda mezi lokalizací nabízených pracovních příležitostí a bydlištěm potenciálních zaměstnanců (tzv. *spatial mismatch*) a růst polarizace mezi kvalifikačními požadavky a kvalifikační nabídkou lokálních trhů práce (tzv. *skill mismatch*) [Green, Owen 2006]. Tyto jevy jsou patrné v souvislosti s procesem suburbanizace zejména mezi centry měst a jejich zázemími [Ritchie, Casebourne, Rick 2005; Ouředníček 2006]. Ačkoli Bauder a Perle [Bauder, Perle 1999] na základě výzkumu černošského obyvatelstva v amerických městech uvádějí, že negativní dopady těchto prostorových neshod postihují zejména mladé osoby z důvodu jejich nižší mobility, autorky příspěvku tento názor v případě České republiky nesdílejí [viz rovněž Temelová et al. 2011b; Novák, Ouředníček 2011]. Osoby v raném ekonomicky aktivním věku jsou většinou bez závazků, s „otevřeným“ přístupem k životu a snáze se situaci na pracovním trhu přizpůsobí, například pravidelnou vyjížděnkou za zaměstnáním na dlouhou vzdálenost s návratem domů o víkendech, někteří přistoupí k radikálnějšímu řešení a přestěhují se například z venkovské obce do většího města [Temelová et al. 2011b]. Ačkoli výzkumy ukazují, že zkušenost s nezaměstnaností zvyšuje pravděpodobnost dojížděky i migrace [např. Eliasson, Lindgren, Westerglund 2003; Gordon 2003], méně mobilní skupiny obyvatel s omezenějším prostorovým rádiem při hledání zaměstnání, mezi něž patří ženy [Phimister 2005], lidé s nízkým vzděláním [Green 1995] i starší věkové skupiny [Schlottmann, Herzog 1984], překonávají nedostatečnou lokální nabídku pracovních příležitostí daleko obtížněji. Adaptace na nevyhovující, případně neatraktivní podmínky trhu práce dojížděnkou či migrací je proto u některých sociodemografických skupin značně limitována [blíže např. Bailey, Turok 2000]. Tito lidé pak rozšiřují řady dlouhodobě nezaměstnaných nebo volí některou z „únikových strategií“ (viz kapitulu 6).

² Prostorové rozdíly v nezaměstnanosti sledované na nižších řádovostních úrovních tak mohou být důsledkem krize určitého odvětví. V Česku lze jako příklad uvést sklářství v oblasti Světlé nad Sázavou.

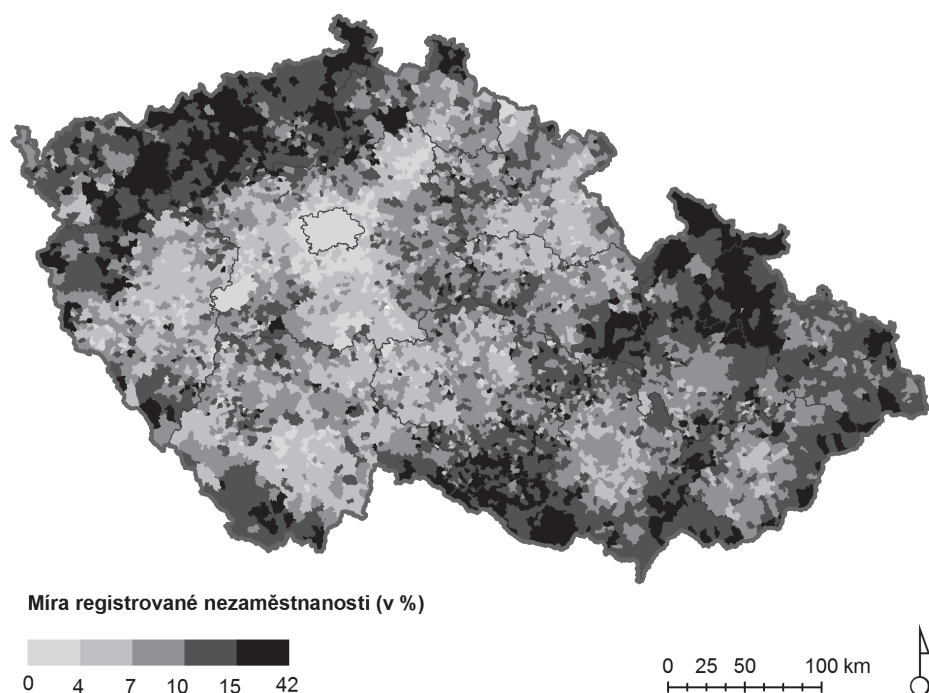
4. Trendy ve vývoji a rozmístění nezaměstnanosti v České republice

V Česku došlo po roce 1989 k výraznějšímu nárůstu nezaměstnanosti až v důsledku ekonomické recese ve druhé polovině 90. let [Kotíková, Kotrusová 2008]. Období 1999–2005 pak lze charakterizovat jako období vysoké nezaměstnanosti s průměrnou obecnou mírou nezaměstnanosti 8,1 %, ³ ve kterém se zároveň projeví výrazné regionální rozdíly na trzích práce [Kotíková, Kotrusová 2008]. Následný pokles počtu osob bez práce po roce 2005 však nepřispěl k razantní eliminaci územních rozdílů v míře nezaměstnanosti [Feřtřová 2011a], protože jsou podmíněny, spíše než celkovou úrovní nezaměstnanosti, odvětvovou strukturou regionální ekonomiky, vzdělanostním, kvalifikačním a věkovým složením obyvatelstva daného území (tj. úrovní lidského kapitálu), dopravní dostupností a kvalitou lokální infrastruktury [Katrňák, Mareš 2007].

V letech 2005–2009 byla v České republice průměrná obecná míra nezaměstnanosti 6,3 % a ročně si podle oficiální statistiky hledalo zaměstnání 328 tisíc osob, ze kterých téměř třetina měla pouze základní vzdělání a dalších 40 % bylo vyučeno. Do konce roku 2008 přitom nezaměstnanost klesala až na úroveň 4,4 %, nicméně již od počátku roku 2009 došlo k významnému obratu tohoto pozitivního trendu a osob bez zaměstnání začalo v důsledku hospodářské krize přibývat. Z prostorového hlediska (viz mapu 1) vykazuje tradičně nejnižší nezaměstnanost pražský metropolitní areál a Mladoboleslavsko s vysokou nabídkou pracovních příležitostí, dále také jihočeská metropole, Rychnovsko (díky závodu Škody Auto v Kvasinách) a zázemí Plzně, kde značná část lidí nachází uplatnění ve firmách úspěšné průmyslové zóny Borská pole [Feřtřová 2011a]. Vedle toho v rámci republiky existují regiony dlouhodobě postižené strukturální nezaměstnaností, které se zároveň potýkají s nejvyšší úrovní dlouhodobé nezaměstnanosti. Jedná se především o Ústecko a Moravskoslezsko, kde je trvale od roku 2003 polovina registrovaných nezaměstnaných v evidenci déle než jeden rok [Kotíková, Kotrusová 2008]. Také údaje v tabulce 1 potvrzují, že obce s nejvyšší nezaměstnaností (více než 15 %) jsou koncentrovány v okresech severozápadních Čech, Moravskoslezska a Znojemska. Z celkového počtu 860 těchto obcí představují 35 % malá sídla do 200 obyvatel. V 11 okresech se nachází více než třetina obcí s mírou nezaměstnanosti vyšší než 15 %, pouze ve 12 okresech není taková obec žádná. Mapa 1 dobře ilustruje i další území s nepříznivými hodnotami míry nezaměstnanosti. V zásadě se jedná o tři typy území: (i) periferní obce v blízkosti státních hranic (Šluknovsko, Frýdlantsko, Jesenicko, Hodonínsko, Kašperské hory), (ii) úze-

³ Pokud není uvedeno jinak, údaje o nezaměstnanosti a specifických mírách nezaměstnanosti vycházejí z Výběrového šetření pracovních sil Českého statistického úřadu. Přestože v empirické části vycházíme z údajů o registrovaných nezaměstnaných evidovaných MPSV ČR, pro ilustraci trendů ve vývoji nezaměstnanosti užíváme právě zdroj ČSÚ. Ačkoliv míra registrované nezaměstnanosti vykazuje vyšší hodnoty než obecná míra nezaměstnanosti vypočtená na základě výběrového šetření pracovních sil ČSÚ (rozdíl oproti obecné míře nezaměstnanosti cca 1 procentní bod [Kučař 2007], tendence vývoje jsou u obou měř období [Katrňák, Mareš 2007].

Mapa 1. Míra registrované nezaměstnanosti podle obcí 2005–2010

Zdroj: [MPSV 2005–2010].

Poznámka: Průměrné hodnoty za jednotlivé roky období 2005–2010 k 31. 3. daného roku.

mí vnitřních periferií podél krajských hranic, zejména pak hranic kraje Středočeského a (iii) výrazný pás obcí na česko-moravském pomezí [Feřtřová 2011a]. Tyto oblasti trpí nejen nedostatkem pracovních příležitostí, ale také omezenou dopravní obslužností [Novák, Temelová 2011]. Obecně je vhodné zdůraznit, že prostorové vzorce v rozdílech v nezaměstnanosti se v průběhu času mění jen pozvolna [Feřtřová 2011b].

Z hlediska struktury nezaměstnanosti lze v České republice zaznamenat rozdíly podle pohlaví, věku i vzdělání. Specifická míra nezaměstnanosti žen byla v období let 2005–2009 o zhruba 2,5 p.b. vyšší než v případě mužů (viz tabulku 2), avšak je nutné zdůraznit, že vyšší specifická míra nezaměstnanosti žen je do určité míry podmíněna jejich nižší ekonomickou aktivitou v mladším věku z důvodu mateřství. Dalším důvodem může být i větší šance mužů uplatnit se na neformálním trhu práce, a tudíž jejich neregistrace na úřadech práce. Při pohledu na diferenciaci podle věku tvoří uchazeči o zaměstnání mladší 24 let necelých 18 %, uchazeči nad 55 let přibližně 13 % z celkového počtu nezaměstnaných (viz

Tabulka 1. Patnáct okresů podle podílu obcí s nejvyšší nezaměstnaností a podle podílu obyvatelstva žijícího v obcích s nejvyšší nezaměstnaností (2005–2010)

Okres	Počet obcí*	Podíl obcí v %	Okres	Počet obyvatel*	Podíl obyvatel v %
Most	22	84,6	Most	115 992	99,4
Bruntál	52	77,6	Karviná	218 449	79,3
Jeseník	18	75,0	Jeseník	22 745	54,7
Znojmo	90	62,5	Bruntál	50 278	51,2
Děčín	31	59,6	Děčín	50 641	37,4
Louny	40	57,1	Znojmo	40 859	36,2
Chomutov	25	56,8	Teplice	43 456	33,6
Hodonín	38	46,3	Hodonín	44 421	28,3
Karviná	7	41,2	Louny	23 152	26,7
Tachov	19	37,3	Chomutov	32 835	26,1
Třebíč	57	34,1	Svitavy	17 039	16,3
Svitavy	39	33,6	Třebíč	17 103	15,0
Litoměřice	32	30,5	Šumperk	17 174	13,8
Šumperk	23	29,9	Sokolov	12 631	13,6
Teplice	10	29,4	Litoměřice	14 444	12,3
Celkem (ČR)	860	13,8	Celkem (ČR)	882 990	8,5

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010; ČSÚ 2008].

* Poznámka: V úvahu byly brány obce s mírou nezaměstnanosti vyšší než 15 % (průměr za roky 2005–2010, údaje k 31. 3. daného roku). Uvedeno je patnáct okresů s nejvyšším podílem obcí, ve kterých byla míra nezaměstnanosti více než 15 %, a patnáct okresů s nejvyšším podílem obyvatel žijících v obcích, ve kterých byla míra nezaměstnanosti více než 15 %.

tabulku 3). Míra nezaměstnanosti mladších věkových skupin (především čerstvých absolventů) však dosahuje v porovnání s nezaměstnaností starších uchazečů vyšší úroveň (viz tabulku 2), a představuje proto závažnější problém na českém trhu práce [Katrňák, Mareš 2007].

Při pohledu na kvalifikační předpoklady tvoří uchazeči se základním vzděláním téměř 30 % z celkového počtu žadatelů o práci (viz tabulku 3), ačkoli lidé se základním vzděláním představují jen 10 % ekonomicky aktivních v celé populaci [ČSÚ 2003]. Specifická míra nezaměstnanosti byla ve sledovaném období jednoznačně nejvyšší právě u této populační skupiny (23 %, viz tabulku 2) a tito lidé

Tabulka 2. Přehled specifických měr nezaměstnanosti (2005–2009)

Ukazatel		Celkem	Muži	Ženy
Obecná míra nezaměstnanosti (v %)		6,3	5,2	7,7
podle věku	15 až 24 let	14,8	14,6	15,1
	25 až 39 let	5,9	4,2	8,4
	40 až 54 let	5,4	4,2	6,5
	55 až 64 let	4,9	4,6	5,4
podle vzdělání	základní	22,9	24,7	21,5
	střední bez maturity	6,9	5,4	9,8
	střední s maturitou	4,2	3,1	5,1
	vysokoškolské	2,1	2,0	2,3
Míra dlouhodobé nezaměstnanosti (v %)		2,7	2,1	3,4

Zdroj: [ČSÚ 2010].

Poznámka: Průměrné hodnoty za období 2005–2009.

jsou rovněž nejvíce postiženi dlouhodobou nezaměstnaností [Tomeš 1996; Katrňák, Mareš 2007]. Naopak osoby s vysokoškolským vzděláním tvoří jen necelá 4 % z celkového počtu uchazečů o zaměstnání (viz tabulku 3), ačkoli jejich podíl na ekonomicky aktivní populaci dosahuje 12 % [ČSÚ 2003]. Také specifická míra nezaměstnanosti vysokoškoláků se v Česku pohybuje na velice nízkých hodnotách (2,1 %, viz tabulku 2). Zajímavé však je, že stupeň dosaženého vzdělání nehraje stejnou úlohu u obou pohlaví [Katrňák, Mareš 2007; Plasová, Válková 2009]. U žen se základním vzděláním je specifická míra nezaměstnanosti nižší než u mužů (viz i tabulku 2), což může být podmíněno specifickou situací žen samoživitelek, kterými jsou nejčastěji právě ženy s nejnižším vzděláním. Nejvýraznější jsou pak oproti mužům nezaměstnanosti vystaveny ženy bez maturity [Plasová, Válková 2009], pravděpodobně v důsledku převažujících mužských povolání v nabídce zaměstnání pro pracovníky s výučním listem.

6. Zdroje dat a vypovídací schopnost datové základny

V Česku jsou údaje o nezaměstnanosti sledovány jednak Českým statistickým úřadem (ČSÚ) prostřednictvím Výběrových šetření pracovních sil (VŠPS), která slouží pro výpočet obecné míry nezaměstnanosti, jednak Ministerstvem práce a sociálních věcí ČR (MPSV) na základě administrativních údajů z úřadů práce o počtu registrovaných uchazečů. S ohledem na hlavní cíl tohoto příspěvku,

tj. na základě detailní prostorové analýzy identifikovat území, ve kterých nezaměstnanost postihuje nevyváženě některé demografické a vzdělanostní skupiny obyvatel, bylo nezbytné využít databázi MPSV, neboť na rozdíl od zdroje ČSÚ poskytuje údaje o počtu a struktuře nezaměstnaných podle pohlaví, věku a vzdělání na úrovni jednotlivých obcí.⁴ Ačkoliv od poloviny roku 2004 došlo ke změně metodiky výpočtu registrovaných uchazečů o zaměstnání, resp. registrované míry nezaměstnanosti, v naší analýze pracujeme s údaji podle metodiky původní, tj. nikoliv s údaji o tzv. dosažitelných uchazečích⁵ [viz např. Feřtřová 2011a, b]. Důvodem využití dat podle původní metodiky je skutečnost, že na úrovni obcí operuje databáze MPSV při výpočtu míry nezaměstnanosti ve jmenovateli nikoliv s počtem zaměstnaných v hospodářství (podle VŠPS), ale s ekonomicky aktivními obyvateli na základě SLBD 2001, jejichž počet MPSV každoročně koriguje. Bylo tak nezbytné na úrovni obcí od MPSV převzít konstrukci míry nezaměstnanosti na základě údajů o počtu ekonomicky aktivních z roku 2001. Bohužel aktuálnější údaj s touto informací není na úrovni obcí k dispozici.⁶ Dochází tak k určitému zkreslení reálné situace, zejména v územích s vysokým migračním saldem [viz Novák, Čermák, Ouředníček 2011] a s výraznou změnou počtu nezaměstnaných.

Zásadním nedostatkem datové základny MPSV však zůstala absence demografické a vzdělanostní struktury ekonomicky aktivních na úrovni obcí nezbytná pro konstrukci specifických měr nezaměstnanosti, tj. měr nezaměstnanosti podle pohlaví, věku a vzdělání. Tyto údaje jsou sice dostupné z cenzu 2001, nicméně autorky je (na rozdíl od celkového počtu ekonomicky aktivních) nepovažovaly za vhodné aplikovat, neboť vliv přirozené a mechanické změny na proměnu struktury obyvatelstva při sledování na úrovni obcí nelze zanedbat, zejména ne v suburbánních a dalších oblastech, které jsou vystaveny významným populačním i sociodemografickým změnám [Puldová, Ouředníček 2006; Ouředníček, Temelová, Pospíšilová 2011]. Využití neaktuálních údajů o ekonomicky aktivních v územním detailu obcí by tak znamenalo nepřijatelné zkreslení ukazatelů nezaměstnanosti. Hlavní pozornost je proto věnována struktuře uchazečů o zaměst-

⁴ Databáze MPSV obsahuje rovněž údaje o počtu nezaměstnaných podle délky trvání nezaměstnanosti, počty nezaměstnaných podle preferované třídy hledaného zaměstnání klasifikace KZAM a údaje o počtech a kategorizaci volných pracovních míst, vše za úroveň jednotlivých obcí. V prostorových analýzách se těmto charakteristikám nezaměstnaných nevěnujeme, jelikož data za tyto kategorie uchazečů postrádají sociodemografický rozměr.

⁵ Mezi nezaměstnanými jsou tak zahrnuty například osoby ve vazbě, ve výkonu trestu, vykonávající základní, náhradní nebo civilní službu, pobírající peněžitou pomoc v mateřství, hmotné zabezpečení po dobu mateřské dovolené, osoby v pracovní neschopnosti a vykonávající krátkodobé zaměstnání a lidé zařazení do rekvalifikačních kurzů.

⁶ Jistou možností by bylo využít údaje o počtu osob v produktivním věku z databáze ČSÚ o věkové struktuře obyvatel obcí ČR, která je každoročně aktualizována. Bylo by nicméně nutné ze skupiny obyvatel v produktivním věku odečíst kromě nezaměstnaných také studenty, osoby na mateřské a rodičovské dovolené a osoby pobírající (invalidní) důchod. Údaje za tyto kategorie na úrovni obcí za celou republiku však k dispozici nejsou.

Tabulka 3. Počet a struktura nezaměstnaných podle sociodemografických skupin (průměr 2005–2010)

Uchazeči o zaměstnání	Počet	Podíl v %
Celkem	469 453	100
Ženy	234 422	49,9
Do 24 let	82 605	17,6
Nad 55 let	62 828	13,4
Základní vzdělání	138 721	29,5
Vysokoškolské vzdělání	16 903	3,6
Míra registrované nezaměstnanosti (v %)		
Celkem	8,9	
Muži	8,2	
Ženy	9,9	

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

nání a rozmístění obcí s nadprůměrnými podíly nezaměstnaných v různých sociodemografických skupinách, přičemž využíváme mapy jako specifické zobrazovací metody.⁷ Ve vybraných případech přistupujeme rovněž k agregaci údajů za obce do úrovně obcí s rozšířenou působností (ORP) z důvodu lepší explanace zjištěných skutečností.

S cílem vyhnout se meziročním výkyvům v počtu nezaměstnaných a s ohledem na cíl příspěvku, tj. identifikaci prostorových vzorců, pracujeme v analýze s ročními průměry počtu a struktury registrovaných nezaměstnaných v období 2005–2010 evidovaných vždy k 31. březnu daného roku. Základní hodnocené kategorie nezaměstnaných zahrnují ženy, mladé lidi (do věku 24 let), starší věkové skupiny (nad 55 let) a osoby se základním a vysokoškolským vzděláním (viz tabulku 3). Údaje o nezaměstnaných jsou agregovány za jednotlivé obce, nejedná se tedy o data individuální, a nebylo proto možné analyzovat různé kombinace „znevýhodnění“ za jednotlivé osoby (např. mladé ženy s nízkým vzděláním atp.) [obdobně však také např. Green, Owen 2006].

Ačkoliv analýzu prostorových specifík nezaměstnanosti na úrovni obcí lze považovat v kontextu dosud dominantních analýz na úrovni krajů, okresů a obcí s rozšířenou působností za přístup mikroregionální, je nesporné, že v případě velkých měst je přínosné sestoupit na úroveň nižší, např. úroveň základních sídelních jednotek, jednotlivých ulic či bloků domů [Temelová et al. 2011a]. Takto územně detailní data však nejsou běžně dostupná. Navíc se tento přístup hodí

⁷ Přestože mapy jsou v některých případech obtížněji čitelné, jde nám primárně o zobrazení koncentrace hodnocených jevů.

spíše pro případové studie, nikoliv pro analýzu za celou republiku. Při interpretaci výsledků za obecní úroveň je proto nutné mít na paměti i územní rozdíly v sídelní struktuře.

Obecně omezuje jakékoliv statistiky o nezaměstnaných osobách skutečnost, že ne vždy ztráta zaměstnání přivede zasažené jedince na úřad práce, a tím i k registraci mezi uchazeče o zaměstnání. Jedná se přitom často o skupiny osob, které jsou marginalizací ohroženy nejvíce [Dale 1996, cit. podle Green 1997; Petrová Kafková, Rabušic 2010]. Velmi častý způsob řešení ztráty zaměstnání pro osoby v předdůchodovém věku představuje předčasné opuštění pracovního trhu, odchod do starobního důchodu a zařazení se mezi ekonomicky neaktivní část populace [Petrová Kafková, Rabušic 2010]. Mladé ženy, zejména v oblastech s nízkou odměnou za práci, řeší problémy pracovního uplatnění plánovitě (opakovaným) mateřstvím [Hašková, Křížková 2003; Macešková et al. 2009]. Někteří nezaměstnaní zase pravidelně využívají sezónních prací (např. ve stavebnictví, turismu, zemědělství) včetně pomocných prací tzv. „načerno“, v mezidobí kombinovaných s podporou sociálního systému státu či specifických nástrojů politiky zaměstnanosti (např. v Česku dočasné využívání institutu veřejně prospěšných prací) [Macešková et al. 2009]. Nabídka sezónních prací se nicméně regionálně liší, a proto může být tato „forma řešení nezaměstnanosti“ územně specifická.⁸ Dalším aspektem statistiky nezaměstnanosti je, že nepodchycuje dlouhodobou nemocnost, jež se stává v některých případech zástupným řešením ztráty zaměstnání [Beatty, Fothergill 1996].⁹

Ztráta zaměstnání, resp. problémy na lokálních trzích práce, se tak nutně nemusí projevit zvýšenou mírou nezaměstnanosti, ale zvýšením počtu/podílu ekonomicky neaktivních obyvatel, přičemž významnou úlohu sehrává nastavení podmínek sociálního systému [Beatty, Fothergill 1996; Beatty, Fothergill, Macmillan 2000].

7. Metodický postup empirické analýzy

V prvním kroku analýzy hodnotíme míru nerovnoměrnosti rozmístění uchazečů o zaměstnání podle vybraných demografických a vzdělanostních skupin. Použitým ukazatelem územního rozložení je míra heterogenity charakterizující stupeň koncentrace, tedy podíl území ČR, na kterém se soustředí méně koncent-

⁸ Například v oblasti Vranovské přehrady na Znojemsku řada aktivních lidí, kteří nena-
jdou uplatnění na „klasickém“ trhu práce, využívá v letních měsících dočasné pracovní
příležitosti v oblasti rekreace, jiní díky blízkosti státních hranic dojíždějí za sezónními
pracemi v zemědělství, lesnictví či stavebnictví do Rakouska (obdobně také Tomeš [1996]
zmiňuje pro jiné regiony možnost uplatnění na pracovním trhu v Německu).

⁹ Například MacKay a Davies [MacKay, Davies 2008] zdokumentovali, že v roce 2001 byly
ve Velké Británii regionální rozdíly v dlouhodobé nemocnosti pronikavější než regionální
rozdíly v nezaměstnanosti.

Tabulka 4. Obce ČR vyřazené z empirických analýz podle krajů

Kraj	Počet vyřazených obcí	Podíl na celkovém počtu obcí v kraji (v %)	Podíl na celkovém počtu obyvatel v kraji (v %)
Středočeský	353	30,8	6,95
Jihočeský	214	34,3	5,84
Vysočina	196	27,8	5,83
Plzeňský	156	31,1	4,55
Královéhradecký	115	25,7	3,99
Pardubický	77	17,1	2,94
Jihomoravský	38	5,6	0,62
Liberecký	36	16,7	1,62
Olomoucký	19	4,8	0,54
Zlínský kraj	11	3,6	0,40
Karlovarský	8	6,1	0,53
Ústecký	4	1,1	0,10
Moravskoslezský	2	0,7	0,02
Celkem ČR	1229	19,7	2,27

Zdroj: vlastní výpočty z [MPSV ČR 2005–2010], celkový počet obcí v databázi je 6249.

rovaná polovina uchazečů o zaměstnání. Míra může nabývat hodnot v intervalu od 50 do 100, čím více se blíží hodnotě 100, tím je hodnocená skupina uchazečů o zaměstnání územně koncentrovanější [viz např. Hampl 2005].

Ve druhém a stěžejním kroku analýzy jsou identifikována konkrétní území s nevyváženou strukturou nezaměstnaných. Identifikace vychází z hodnocení založených na podílech specifických skupin obyvatel na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání (tj. nezaměstnaných). Hlavní pozornost se zaměřuje na diskuzi území s extrémními hodnotami ve struktuře nezaměstnaných [viz např. také Social Exclusion Unit 2004]. Hodnocení extrémů ukazatelů je založeno na rozložení obcí do kvintilů podle podílu dané skupiny na celkovém počtu nezaměstnaných. K prezentaci extrémů využíváme mapy, které zobrazují 20 % obcí s nejvyšším podílem nezaměstnaných ve vybraných demografických a vzdělanostních skupinách obyvatel [viz i např. Social Exclusion Unit 2004]. Při nemožnosti výpočtu specifických měr nezaměstnanosti a standardizace počtu uchazečů podle současné struktury ekonomicky aktivní populace obcí (viz diskuze v kapitole 6) je hodnocení extrémů vhodné také z důvodu, že diskutuje pouze „nejhorší“ případy.

S cílem omezit výskyt hodnot zkreslených malým počtem nezaměstnaných byly z výše diskutovaného hodnocení extrémů vyřazeny obce, které ve sledova-

Tabulka 5. Rozdělení území ČR do kategorií podle míry registrované nezaměstnanosti

Kategorie	Míra nezaměstnanosti v %	Počet obcí	Podíl na populaci ČR (v %)
Velmi nízká	0–3,9	289	14
Nízká	4–6,9	1411	19
Průměrná	7–9,9	1878	31
Vysoká	10–14,9	1811	27
Velmi vysoká	15 a více	860	9
Celkem (ČR)	8,9	6249	100

Zdroj: vlastní zpracování, [MPSV ČR 2005–2010].

Tabulka 6. Rozdělení území ČR do kategorií podle typu území

Typ území	Počet obcí	Podíl na populaci ČR (v %)
Jádra nad 10 tis. obyv.	129	53
1. suburbánní zóna	1012	1
2. suburbánní zóna	111	2
3. suburbánní zóna	1549	10
Venkov 5000–9999 obyv.	631	7
Venkov 2000–4999 obyv.	179	6
Venkov 1000–1999 obyv.	83	6
Venkov 500–999 obyv.	221	7
Venkov 200–499 obyv.	1905	6
Venkov do 199 obyv.	429	2
Celkem (ČR)	6249	100

Zdroj: [Novák, Ouředníček, Špačková 2011; MPSV ČR 2005–2010].

ném období vykazují celkově velmi nízký počet uchazečů o zaměstnání (tj. 0 až 9 osob) a zároveň míra nezaměstnanosti nedosahuje průměru České republiky (tj. 8,9 % a méně). Vyřazeno bylo celkem 1229 obcí, pochopitelně se jedná zejména o malá sídla (98 % obcí má méně než 500 obyvatel) v oblastech s nízkou mírou nezaměstnanosti (viz tabulku 4).

Pro hodnocení struktury nezaměstnanosti podle sledovaných demografických a vzdělanostních skupin v různých typech území bylo využito kategorizace obcí jednak podle míry registrované nezaměstnanosti, jednak podle typu území. Rozčlenění obcí do kategorií podle míry nezaměstnanosti (viz tabulku 5) vychází

z rozložení průměrných hodnot tohoto ukazatele v letech 2005–2010 (viz mapu 1) a z předchozích zkušeností s klasifikací území podle míry nezaměstnanosti [viz Feřtová 2011a]. S ohledem na význam procesu suburbanizace v regionální diferenciaci České republiky bylo pro odlišení typů území využito kombinace vymezení zón rezidenční suburbanizace a velikostní diferenciacie zbývajících obcí (tj. venkova) podle Nováka, Ouředníčka a Špačkové [Novák, Ouředníček, Špačková 2011] (viz tabulku 6). Suburbánní zóny (členěné do tří zón podle intenzity procesu suburbanizace) představují kompaktní území navazující na jádrová města, které je charakteristické intenzivní bytovou výstavbou a přílivem nového obyvatelstva [blíže k typologii viz Novák, Ouředníček, Špačková 2011].

8. Výsledky prostorové analýzy nezaměstnanosti vybraných demografických a vzdělanostních skupin v České republice

Prostorové vzorce distribuce specifických skupin nezaměstnaných, resp. míra jejich prostorové koncentrace, se zásadně neliší od rozmístění populace České republiky jako celku. Především rozmístění nezaměstnaných podle pohlaví a věku do značné míry odpovídá územní distribuci ekonomicky aktivní populace (míra heterogenity ekonomicky aktivních byla ve sledovaném období 93,7) (viz tabulku 7). Vyšší nerovnoměrnost rozmístění pak existuje u uchazečů se základním a především s vysokoškolským vzděláním. V tomto agregovaném celorepublikovém pohledu jsou však schovány prostorové rozdíly, které budou diskutovány dále.

Výše hodnocené ukazatele územního rozložení nezaměstnanosti naznačují, že vzdělání uchazečů představuje hlavní faktor prostorové diferenciacie struktury nezaměstnaných, zatímco nerovnosti vznikající na základě pohlaví a věku uchazečů jsou až druhořadé. S ohledem na cíl příspěvku, tedy identifikaci lokalit, kde nezaměstnanost postihuje disproporčně specifické skupiny obyvatel, bude v následujících kapitolách podrobně diskutována struktura nezaměstnaných na mikroúrovni obcí České republiky.

Struktura nezaměstnaných podle pohlaví

Ačkoli míra nezaměstnanosti žen dosahuje v České republice, podobně jako v jiných evropských zemích, v porovnání s muži vyšších hodnot [Katrňák, Mareš 2007], podíl žen a mužů mezi uchazeči o zaměstnání je u nás zcela vyrovnaný.¹⁰ Variabilita obcí podle tohoto ukazatele je nejnižší ze sledovaných charakteristik sociodemografické struktury nezaměstnanosti (23 % – viz tabulku 7). Při územně podrobném pohledu přesto nalezneme mezi jednotlivými částmi republiky urči-

¹⁰ Tato skutečnost je částečně podmíněna nižší participací žen na trhu práce [Čermáková 1997].

Tabulka 7. Základní ukazatele územní koncentrace a rozložení souboru uchazečů o zaměstnání v obcích podle demografických a vzdělanostních skupin

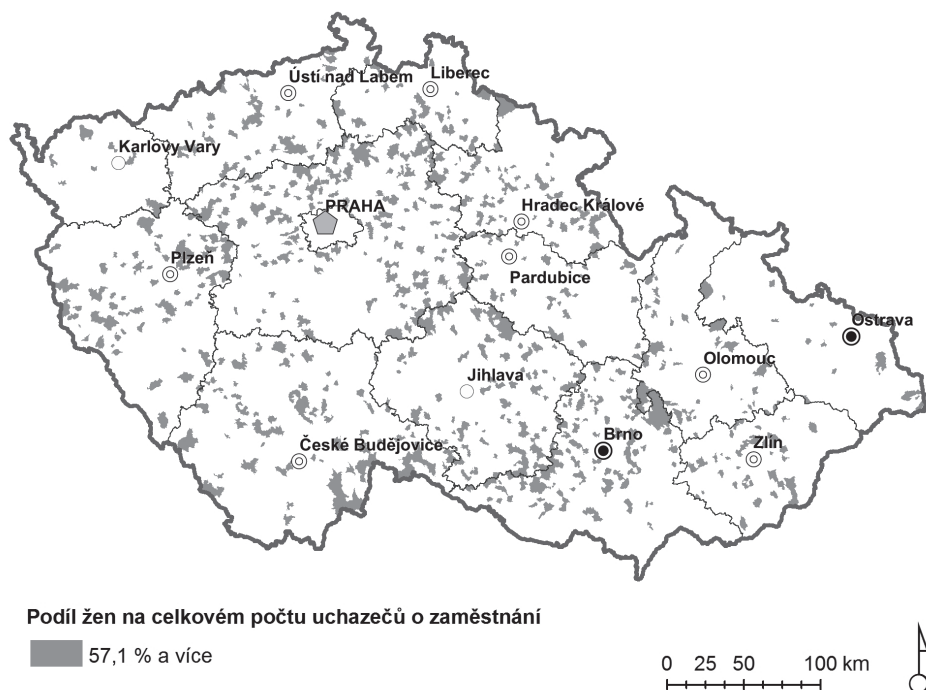
Ukazatel	Uchazeči o zaměstnání				
	Ženy	Do 24 let	Nad 55 let	ZŠ vzdělání	VŠ vzdělání
Územní koncentrace					
Míra heterogenity	93,2	93,1	92,7	94,1	96,4
Variabilita souboru					
Variační koeficient	23 %	52 %	64 %	55 %	196 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

Poznámka: Pro výpočet míry heterogenity byly kumulovány podíly uchazečů o zaměstnání v dané kategorii v jednotlivých obcích na celkovém počtu osob v příslušné skupině v ČR. Variační koeficient byl počítán pro podíly jednotlivých skupin na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání v obcích. Míra heterogenity celkového počtu uchazečů o zaměstnání je 93,2.

té rozdíly. Obce s nejvyšším podílem nezaměstnaných žen se vyskytují zejména ve Středočeském kraji, kde soustřeďují 15 % ekonomicky aktivního obyvatelstva kraje, dále pak na Vysočině (10 %) a v Plzeňském kraji (9 %). Podíl žen na celkovém počtu žadatelů o práci zároveň mírně klesá s rostoucí nezaměstnaností, tedy je nejnižší u obcí s velmi vysokou nezaměstnaností, tj. zejména ve strukturálně postižených regionech (podíl dosahuje 49,5 %). Vyšší nezaměstnanost žen v porovnání s muži se koncentruje především do oblastí vnitřních periferií při hranicích Středočeského kraje (např. Mělnicko, Rakovnicko, Čáslavsko), Plzeňského kraje (např. Rokycansko), Vysočiny (např. Chotěboř, Světlá nad Sázavou) i Jihočeského kraje (Novohradsko a Jindřichohradecko) (viz mapu 2). Například ve středočeských obcích s rozšířenou působností (dále jen ORP) Kralupy nad Vltavou a Mělník žije přes tři čtvrtiny pracovních sil v obcích spadajících do horního kvintilu obcí s nejvyšším podílem nezaměstnaných žen, podobná je i situace v jihočeském Týnu nad Vltavou či ve Světlé nad Sázavou na Vysočině (viz tabulku 8). V těchto oblastech nalezneme obce, ve kterých připadají na jednoho nezaměstnaného muže dvě až tři nezaměstnané ženy (např. Mšeno, Malý Újezd, Ledčice, Hněvkovice). Navíc lze konstatovat, že největší rozdíly v zaměstnanosti mužů a žen jsou vázány především na malá sídla. Téměř dvě třetiny obcí spadajících do horního kvintilu obcí s nejvyšším podílem nezaměstnaných žen čítají méně než 500 obyvatel, 90 % obcí pak spadá do velikostní skupiny do 1000 obyvatel. Důvody velkého rozdílu v zaměstnanosti žen a mužů u malých obcí je třeba hledat jak v situaci na lokálních pracovních trzích (ztráta pracovních příležitostí v odvětvích zaměstnávajících ženy, např. sklářský a textilní průmysl, zemědělství), tak v celkově nižší denní mobilitě ženské části populace [Novák, Ouředníček 2011]. Ve vztahu k dostupnosti práce se u žen žijících v malých obcích potvrzuje určitý

Mapa 2. Obce s nejvyšším podílem žen na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

Poznámka: Obce, které spadají do horního kvintilu (tj. 20 %) obcí s nejvyšším podílem žen, tj. nad 57,1 %, na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání. Zobrazeny průměrné roční hodnoty za období 2005–2010.

druh „znevýhodnění“, který vyplývá z nutnosti koordinovat rodinné a pracovní povinnosti, a omezuje tak jejich možnosti dojíždět do zaměstnání na větší vzdálenosti [Temelová et al. 2011]. Úlohu nepochybně sehrávají také genderové rozdíly ve mzdové úrovni [Křížková, Penner, Petersen 2008], které činí denní dojíždění za prací do vzdálenějších středisek organizačně neschůdné i finančně nevýhodné.

Velice malá diferenciacie v nezaměstnanosti podle pohlaví existuje v hlavním městě Praze, zejména díky široké nabídce pracovních příležitostí ve službách [Tomeš 1996]. Podobná je i situace v dalších jádrových sídlech České republiky (viz tabulku 9), avšak je zřejmé, že diferenciacie ve struktuře nezaměstnanosti by se u měst projevila až při analýze za nižší územní jednotky. Naopak znatelnější (ač opět poměrně malé) rozdíly ve struktuře nezaměstnaných podle pohlaví v neprospěch žen vykazují zázemí měst nejintenzivněji zasažená procesem suburbanizace a nejmenší venkovské obce do 200 obyvatel (viz tabulku 9). V suburbanických obcích se specifickou demografickou i vzdělanostní strukturou obyvatel

Tabulka 8. Rozložení obcí s nejvyšším podílem nezaměstnaných žen podle obcí s rozšířenou působností

ORP	Kraj	Počet obcí	Podíl na obcích v ORP	Podíl na ekonomicky aktivních v ORP
Kralupy nad Vltavou	Středočeský	9	50 %	85 %
Mělník	Středočeský	19	49 %	76 %
Týn nad Vltavou	Jihočeský	3	21 %	70 %
Světlá nad Sázavou	Vysočina	12	38 %	45 %
Lysá nad Labem	Středočeský	3	33 %	41 %
Chotěboř	Vysočina	14	45 %	36 %
Čáslav	Středočeský	16	43 %	36 %
Jablunkov	Moravskoslezský	5	42 %	33 %
Mnichovo Hradiště	Středočeský	9	41 %	32 %
Ivančice	Jihomoravský	11	65 %	31 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

Poznámka: Tabulka zobrazuje prvních 10 ORP s nejvyšším podílem ekonomicky aktivních v těchto obcích – podíl na všech obcích, resp. ekonomicky aktivních v dané územní jednotce.

Tabulka 9. Podíl žen na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání v typech území

Typ území	Míra nezaměstnanosti (v %)	Podíl nezaměstnaných žen (v %)
Jádra nad 10 tis. obyv.	8,4	49,8
1. suburbánní zóna	5,0	53,3
2. suburbánní zóna	6,3	51,0
3. suburbánní zóna	8,4	50,0
Venkov 5000–9999 obyv.	9,3	49,8
Venkov 2000–4999 obyv.	10,4	49,3
Venkov 1000–1999 obyv.	10,4	49,7
Venkov 500–999 obyv.	10,4	50,2
Venkov 200–499 obyv.	10,4	50,7
Venkov do 199 obyv.	10,5	51,8
Celkem (ČR)	8,9	49,9

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

[Puldrová, Ouředníček 2006] lze očekávat vyšší zastoupení žen, které díky dostatečnému finančnímu zázemí v rodině záměrně nevstupují na trh práce z důvodu péče o děti a domácnost. V některých obcích v zázemí Prahy (např. Velké Přílepy, Jesenice, Rudná, Šestajovice) a Brna (např. Rebešovice, Moravany) je počet nezaměstnaných žen v porovnání s muži dvojnásobný, míra nezaměstnanosti žen je však v těchto obcích podprůměrná.

Struktura nezaměstnaných podle věku

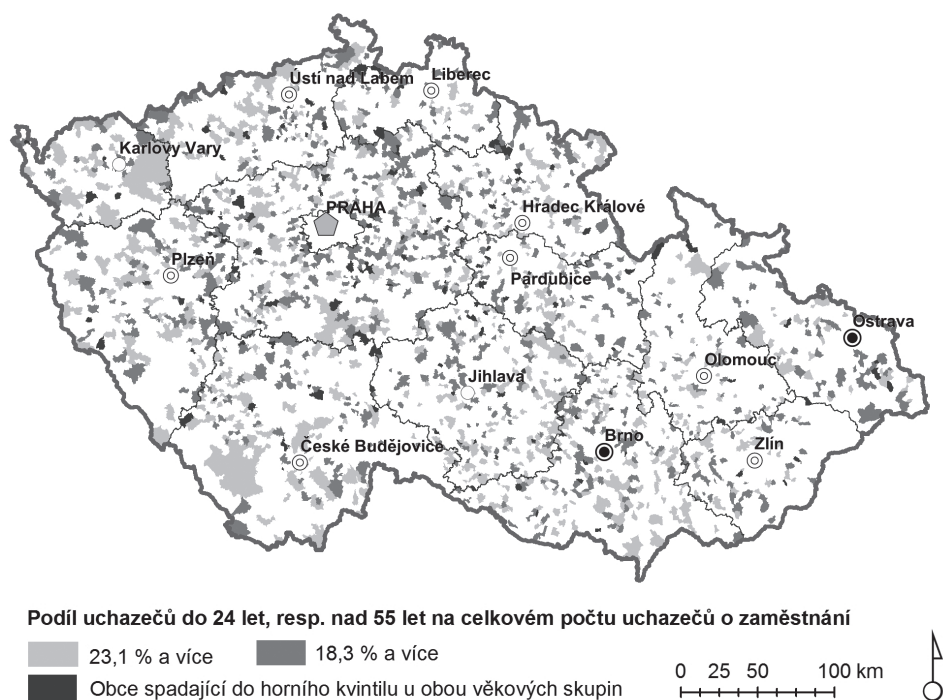
Při agregovaném celostátním pohledu kopíruje územní rozmístění mladých i starších uchazečů o zaměstnání do značné míry rozmístění ekonomicky aktivní populace České republiky (viz tabulku 7) a prostorový vzorec obcí s věkově nepříznivou strukturou nezaměstnaných není jednoznačně čitelný (viz mapu 3). Obce spadající do horního kvintilu obcí s nejvyšším podílem nezaměstnaných mladých lidí¹¹ jsou relativně stejnoměrně rozloženy do několika regionů s mírnou převahou Karlovarského a Ústeckého kraje (podíl 23, resp. 22 % na celkovém počtu obcí kraje). V kraji Karlovarském přitom podíl této skupiny nezaměstnaných představuje 17 % ekonomicky aktivní populace kraje. Ačkoli se v případě mladých lidí často jedná o dočasnou nezaměstnanost absolventů související s ukončením vzdělání a přechodem na pracovní trh, vyšší míra postižení této skupiny na Ústecku a Karlovarsku představuje vzhledem k vysoké úrovni nezaměstnanosti v těchto regionech dlouhodobě závažný problém [viz též např. Tomeš 1996]. Při agregaci obcí horního kvintilu do obvodů obcí s rozšířenou působností (ORP) však nalezneme území, kde v nejpostiženějších obcích žije více než dvě třetiny pracovních sil ORP (Prachatice, Broumov, Votice), v Bílině dokonce 90 %. Mezi obcemi s nejvyšším podílem uchazečů do 24 let se vyskytují také některá periferně položená větší sídla (např. Vlašim, Sokolov či Broumov). Nepříznivá struktura nezaměstnaných vzhledem k mladším uchazečům zasahuje nejvíce území strukturálně postižených severozápadních Čech (zde je však částečně posílena mladší věkovou strukturou populace) a periferních oblastí středních (Voticko, Vlašimsko) a jižních (Prachaticko) Čech. To naznačuje, že v těchto oblastech produkuje vzdělávací systém absolventy s nevhodnou kvalifikací z hlediska potřeb místního trhu práce. Obtížné pracovní uplatnění v místě bydliště přispívá k rozhodnutí mladých lidí odejít z regionu a hledat uplatnění v jiných částech republiky. Obce s nejvyšším podílem starších uchazečů o zaměstnání jsou poměrně výrazně soustředěny do Středočeského kraje. To potvrzuje i pořadí obcí s rozšířenou působností podle podílu pracovních sil žijících v obcích s extrémními hodnotami uchazečů nad 55 let (viz tabulku 10). Nechtěné prvenství zaujímají Mladá Boleslav a Říčany, s odstupem následují Černošice a Brandýs nad Labem – Stará Boleslav. Tyto výsledky naznačují, že v pražském metropolitním regionu, kde jsou pracovní příležitosti zejména ve službách, je uplatnění pro starší generace obtížné. Roli

¹¹ Řazeno dle podílu pracovních sil kraje žijících v těchto obcích.

může také hrát nižší mobilita a ochota starších dojíždět za prací do hlavního města. Vysoký podíl uchazečů o zaměstnání ve starších věkových kategoriích eviduje také Světlá nad Sázavou, pravděpodobně v důsledku nedávných ekonomických problémů místních podniků.

Podobně jako v případě genderových rozdílů ve struktuře nezaměstnanosti je rovněž diferenciací podle věku nejrozvinutější v populačně malých sídlech – 82 % obcí spadajících do horního kvintilu s nejvyšším podílem nezaměstnaných do 24 let nedosahuje 1000 obyvatel, v případě uchazečů nad 55 let činí podíl těchto obcí 88 %. Přesto se mezi obcemi s vysokými podíly nezaměstnaných ve starších věkových skupinách vyskytují i větší, navíc ekonomicky prosperující sídla v zázemí Prahy s celkově velmi nízkou mírou nezaměstnanosti (do 4 %), např. Mladá Boleslav, Říčany, Čelákovice. Také z tabulky 11 je patrné, že v oblastech s velmi nízkou nezaměstnaností vykazují uchazeči z řad mladších ročníků podprůměrné

Mapa 3. Obce s nejvyšším podílem mladých a starších věkových skupin na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

Poznámka: Obce, které spadají do horního kvintilu (tj. 20 %) obcí s nejvyšším podílem dané skupiny na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání. Zobrazeny průměrné roční hodnoty za období 2005–2010.

Tabulka 10. Rozložení obcí s nejvyšším podílem starých uchazečů o zaměstnání podle obcí s rozšířenou působností

ORP	Kraj	Počet obcí	Podíl na obcích v ORP	Podíl na EA v ORP
Mladá Boleslav	Středočeský	18	18 %	66 %
Říčany	Středočeský	14	27 %	64 %
Světlá nad Sázavou	Vysočina	8	25 %	44 %
Černošice	Středočeský	26	33 %	33 %
Brandýs nad Labem –Stará Boleslav	Středočeský	14	24 %	31 %
Rokycany	Plzeňský	19	28 %	27 %
Hořovice	Středočeský	6	16 %	23 %
Kolín	Středočeský	25	36 %	19 %
Šlapanice	Jihomoravský	9	23 %	19 %
Tišnov	Jihomoravský	17	29 %	19 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

Poznámka: Tabulka zobrazuje prvních 10 ORP s nejvyšším podílem ekonomicky aktivních v těchto obcích – podíl na všech obcích, resp. ekonomicky aktivních v dané územní jednotce.

Tabulka 11. Podíl uchazečů do 24 let, resp. nad 55 let na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání v kategoriích území podle míry nezaměstnanosti

Kategorie míry nezaměstnanosti	Podíl nezaměstnaných do 24 let	Podíl nezaměstnaných nad 55 let
Velmi nízká	15,8 %	16,7 %
Nízká	18,2 %	14,3 %
Průměrná	17,7 %	13,7 %
Vysoká	17,6 %	13,1 %
Velmi vysoká	17,6 %	11,5 %
Celkem (ČR)	17,6 %	13,4 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

zastoupení, zatímco podíl starších uchazečů dosahuje nadprůměrných hodnot. Tato skutečnost může ukazovat na velkou konkurenci na pracovním trhu ve městech s příznivým ekonomickým prostředím, kdy mladší, vzdělanější a flexibilnější uchazeči zhoršují pozici „méně konkurenceschopných“ starších žadatelů na trhu práce. V této souvislosti je zajímavý též pohled na věkovou strukturu neza-

Tabulka 12. Podíl uchazečů do 24 let, resp. nad 55 let na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání v typech území

Typ území	Podíl nezaměstnaných do 24 let	Podíl nezaměstnaných nad 55 let
Jádra nad 10 tis. obyv.	17,6 %	13,1 %
1. suburbánní zóna	17,1 %	14,8 %
2. suburbánní zóna	17,8 %	15,0 %
3. suburbánní zóna	18,0 %	14,5 %
Venkov 5000–9999 obyv.	17,9 %	12,8 %
Venkov 2000–4999 obyv.	18,5 %	12,9 %
Venkov 1000–1999 obyv.	17,6 %	13,3 %
Venkov 500–999 obyv.	17,1 %	13,9 %
Venkov 200–499 obyv.	17,0 %	14,0 %
Venkov do 199 obyv.	16,3 %	15,1 %
Celkem (ČR)	17,6 %	13,4 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

městnaných podle typu území (viz tabulku 12). Venkovské obce do 200 obyvatel vykazují v rámci republiky nejnižší podíl uchazečů do 24 let při současně nejvyšším zastoupení nezaměstnaných nad 55 let. Zde je však třeba hledat důvody spíše v kombinaci omezené lokální nabídky pracovních příležitostí a adaptačních strategiích lidí hledajících zaměstnání. V malých obcích venkovských a periferních území se mladí (a vzdělaní) lidé často vyrovnávají s nedostatkem odpovídajícího pracovního uplatnění migrací, tedy trvalou změnou místa bydliště [Ouředníček, Špačková, Feřtřová 2011]. Zatímco mladé ročníky často odcházejí za prací do větších sídel, starší věkové skupiny s obecně nižší migrační i denní mobilitou [Novák, Ouředníček 2011; Novák, Čermák, Ouředníček 2011] bývají méně ochotní přistoupit z důvodu zaměstnání na změnu bydliště (ke kterému obvykle pociťují silnou vazbu) a nedostatku pracovních příležitostí se přizpůsobují v místě svého domova, například dojížděnou, příležitostnými přivýdělkami, úsporným hospodařením apod. [Premusová, Sirovátka 1996; Temelová et al. 2011b].

Struktura nezaměstnaných podle vzdělání

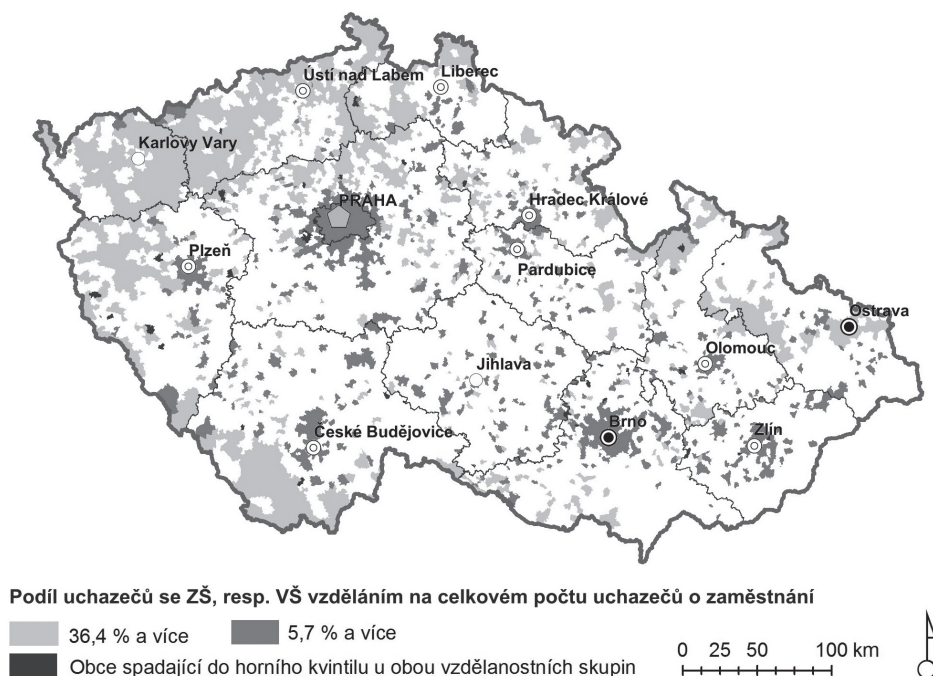
Na rozdíl od demografických charakteristik existují ve struktuře uchazečů podle vzdělání významné územní rozdíly a rozmístění nezaměstnaných vykazuje nejzřetelnější prostorový vzorec (viz mapu 4). Obce s nejvyšším podílem žadatelů se základním vzděláním jsou koncentrovány především do oblastí postižených

nadprůměrnou úrovní nezaměstnanosti. Zatímco v oblastech s velmi vysokou mírou nezaměstnanosti dosahuje podíl uchazečů se základním vzděláním téměř 40 %, v obcích s velmi nízkou úrovní nezaměstnanosti není jejich zastoupení ani poloviční (viz tabulku 14). Obce dosahující nejvyšších podílů lidí bez práce v této skupině jsou proto koncentrovány do tradičních oblastí těžebního a těžkého průmyslu severozápadních Čech a severní Moravy. Pánevní regiony zároveň patří k územím s nejnižší úrovní vzdělanosti v České republice [Puldrová 2011], široká základna nekvalifikované pracovní síly proto navyšuje zastoupení této skupiny na celkovém počtu uchazečů. Podíly nezaměstnaných se základním vzděláním a pomocných a nekvalifikovaných uchazečů (KZAM 9) navíc vykazují ze všech sledovaných ukazatelů nejsilnější závislost (Pearsonův koeficient korelace = 0,457) a rozmístění lokalit s extrémními hodnotami obou ukazatelů se do značné míry překrývá. Osm z deseti obcí s rozšířenou působností dosahujících nejvyšších podílů uchazečů se základním vzděláním v ČR (měřeno podílem na ekonomicky aktivních ORP) se nachází v Ústeckém kraji (viz tabulku 13). Více než 80 % pracovních sil žijících v obcích s extrémními hodnotami vykazuje dalších dvanáct ORP Ústeckého, Karlovarského a Moravskoslezského kraje. Obce s nejvyšším zastoupením uchazečů se základním vzděláním (nad 60 %) jsou tak charakteristické jak velmi vysokou mírou nezaměstnanosti (nad 15 %), tak nadprůměrným podílem osob se základním vzděláním v populaci (nad 30 %). V řadě těchto území se navíc nacházejí romské lokality ohrožené sociálním vyloučením [Gabal Analysis & Consulting 2006], např. Bečov a Obrnice na Mostecku, Trmice (Ústecko), Hostomice (Teplicko), Větrní u Českého Krumlova, Jáchymov, i některé menší obce ve středních Čechách (Spomyšl, Boreč, Třebešice), což může být jeden z vysvětlujících faktorů tak výrazné prostorové koncentrace nezaměstnaných se základním vzděláním.

Vyhlídal a Mareš [Vyhlídal, Mareš 2006] považují marginalizaci osob s nízkým vzděláním a kvalifikací do značné míry za důsledek strukturálních poruch trhu práce. Podobně jako v jiných vyspělých zemích [viz např. North, Syrett, Etherington 2009] zhoršila situaci nezaměstnaných v pánevních oblastech především ztráta manuálních pracovních míst ve výrobním a těžebním průmyslu po roce 1989. Zároveň je však významnou příčinou vysoké nezaměstnanosti osob se základním vzděláním nízká úroveň jejich lidského kapitálu [Katrňák, Mareš 2007]. Podle Premusové a Sirovátky [Premusová, Sirovátka 1996] patří bývalí těžební pracovníci, stejně tak jako jiné profese méně kvalifikovaných dělníků, k nejméně adaptabilním skupinám na nové podmínky pracovního trhu. Úroveň lidského kapitálu a individuální pracovní historie proto představují klíčové faktory, které vedou k marginalizaci málo vzdělaných a kvalifikovaných osob na trhu práce, a to jak v oblastech s vysokou, tak i nízkou mírou nezaměstnanosti [Vyhlídal, Mareš 2006; Katrňák, Mareš 2007].

V porovnání s ostatními sledovanými strukturálními charakteristikami dosahuje variabilita obcí podle podílu uchazečů s vysokoškolským vzděláním nejvyšších hodnot (viz tabulku 7). Nezaměstnanost vysokoškoláků je výrazně soustředěna do velkých měst a jejich zázemí, kde se koncentruje vzdělané oby-

Mapa 4. Obce s nejvyšším podílem osob se základním a vysokoškolským vzděláním na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

Poznámka: Obce, které spadají do horního kvintilu (tj. 20 %) obcí s nejvyšším podílem dané skupiny na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání. Zobrazeny průměrné roční hodnoty za období 2005–2010.

vatelstvo, naopak nejméně, na rozdíl od nezaměstnanosti demografických skupin, vystupuje ve venkovských obcích (viz tabulku 15). Tato skutečnost je však do značné míry způsobena tím, že vzdělaní lidé z periferních a venkovských území odcházejí [Ouředníček, Špačková, Feřtřová 2011; Temelová et al. 2011b], resp. mladí lidé, kteří získají vzdělání ve městech, se zpět do rodného regionu již nevrací. Z mapy rozmístění obcí s nejvyšším podílem vysokoškolsky vzdělaných uchazečů (viz mapu 4) zřetelně vystupují velká města (Praha, Brno, Plzeň, České Budějovice, Hradec Králové, Pardubice, Zlín, Olomouc), která jako centra univerzitního školství a nabídky kvalifikovaných pracovních příležitostí přitahují studenty a vzdělanou pracovní sílu. Také jejich zázemí, která v posledních desetiletích zaznamenávají díky suburbanizaci příliv nadprůměrně vzdělaného obyvatelstva [Puldrová 2011], představují území s nejvyšším podílem uchazečů-vysokoškoláků (viz tabulku 15). Mezi prvních deset ORP s nejvyšším podílem

Tabulka 13. Rozložení obcí s nejvyšším podílem nezaměstnaných se základním vzděláním podle obcí s rozšířenou působností

ORP	Kraj	Počet obcí	Podíl na obcích v ORP	Podíl na EA v ORP
Bílina	Ústecký	8	100 %	100 %
Ostrov	Karlovarský	13	93 %	100 %
Most	Ústecký	11	73 %	99 %
Kadaň	Ústecký	14	74 %	98 %
Žatec	Ústecký	16	89 %	98 %
Varnsdorf	Ústecký	5	83 %	96 %
Podbořany	Ústecký	9	82 %	95 %
Chomutov	Ústecký	17	68 %	95 %
Česká Třebová	Pardubický	3	60 %	95 %
Ústí nad Labem	Ústecký	14	61 %	92 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

Poznámka: Tabulka zobrazuje prvních 10 ORP s nejvyšším podílem ekonomicky aktivních v těchto obcích – podíl na všech obcích, resp. ekonomicky aktivních v dané územní jednotce.

Tabulka 14. Podíl uchazečů se základním, resp. vysokoškolským vzděláním na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání v kategoriích území podle míry nezaměstnanosti

Kategorie míry nezaměstnanosti	Podíl nezaměstnaných se ZŠ vzděláním	Podíl nezaměstnaných s VŠ vzděláním
Velmi nízká	18,7 %	11,5 %
Nízká	24,2 %	4,7 %
Průměrná	26,6 %	4,2 %
Vysoká	31,7 %	2,5 %
Velmi vysoká	37,9 %	1,4 %
Celkem (ČR)	29,5 %	3,6 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

nezaměstnaných vysokoškoláků patří vedle velkých měst například také Černošice v zázemí Prahy či Kuřim v zázemí Brna. Postavení hlavního města jako ekonomického i správního střediska země navíc dokazuje také nejvyšší podíl uchazečů ve třídě KZAM 1 (zákonodárci, vedoucí a řídící pracovníci) v pražském metropolitním areálu. Vzhledem k tomu, že výše zmíněná území patří k oblas-

Tabulka 15. Podíl uchazečů se základním, resp. vysokoškolským vzděláním na celkovém počtu uchazečů o zaměstnání v typech území

Typ území	Podíl nezaměstnaných se ZŠ vzděláním	Podíl nezaměstnaných s VŠ vzděláním
Jádra nad 10 tis. obyv.	30,7 %	4,6 %
1. suburbánní zóna	18,4 %	10,2 %
2. suburbánní zóna	22,6 %	5,4 %
3. suburbánní zóna	25,6 %	3,3 %
Venkov 5000–9999 obyv.	29,6 %	2,7 %
Venkov 2000–4999 obyv.	31,7 %	2,0 %
Venkov 1000–1999 obyv.	28,8 %	2,0 %
Venkov 500–999 obyv.	27,9 %	2,1 %
Venkov 200–499 obyv.	28,6 %	1,8 %
Venkov do 199 obyv.	27,1 %	1,4 %
Celkem (ČR)	29,5 %	3,6 %

Zdroj: [MPSV ČR 2005–2010].

tem s velmi nízkou úrovní nezaměstnanosti, lze předpokládat, že u většiny vzdělaných uchazečů představuje nezaměstnanost pouze přechodný stav spojený se stěhováním, změnou zaměstnání či hledáním pracovního uplatnění po ukončení vysoké školy. Na rozdíl od méně vzdělaných osob tedy nelze hovořit o marginalizaci na pracovním trhu. Určité specifikum však představuje Zlínsko, kde nejsou obce s vyšším podílem nezaměstnaných vysokoškoláků koncentrovány pouze v bezprostředním zázemí krajského města, ale nachází se na území celého kraje. To naznačuje, že Zlínský kraj se v daleko větší míře potýká s nedostatkem pracovních míst pro lidi s terciárním vzděláním.

Mezi regiony, ve kterých se nachází nejméně obcí s extrémními podíly nezaměstnaných vysokoškoláků, naopak patří Ústecký, Karlovarský a Moravskoslezský kraj. Obecně území s velmi vysokou mírou nezaměstnanosti vykazují nízký podíl uchazečů v této skupině (viz tabulku 14). Tato skutečnost je na jednu stranu způsobena vzdělanostní strukturou populace pánevních oblastí, na druhou stranu však lze na pracovních trzích v severočeských a severomoravských centrech předpokládat též vliv poptávky po pracovní síle s vysokoškolským vzděláním. Jelikož se jedná o oblasti rezidenčně méně atraktivní, odkud dobře vzdělanostně vybavená pracovní síla spíše odchází [Novák, Čermák, Ouředníček 2011], zároveň ale o poměrně velká střediska, mohou se vzdělaní lidé na místních trzích práce uplatnit relativně snáze. Například města Ostrava, Ústí nad Labem či Karlovy Vary dosahují přes relativně vysoký podíl vysokoškoláků v populaci nízké zastoupení nezaměstnaných v této skupině.

9. Závěr

Tento článek analyzoval prostorové aspekty strukturální nezaměstnanosti v České republice, a to na úrovni obcí, což není v příspěvcích k problematice trhu práce obvyklé. Zejména v kontextu sociálního vyloučení představuje nezaměstnanost společensky vysoce relevantní problém, jehož řešení vyžaduje nejen detailní sociální a ekonomické analýzy, ale též územně podrobné geografické studie. Hodnocení demografické a vzdělanostní struktury nezaměstnanosti na úrovni obcí přináší cenné informace o prostorových rysech tohoto problému, které mohou sloužit jako východiska pro formulaci lépe zacílených územních opatření politiky zaměstnanosti. Využití klasifikace území podle míry nezaměstnanosti (tj. společenské závažnosti problému) a typu území (tj. jádra, suburbánní zóna, venkov) přineslo cenný pohled na strukturu nezaměstnanosti v typově odlišných regionech České republiky. Agregace údajů do úrovně obcí s rozšířenou působností pak umožnila interpretovat nezaměstnanost v územních jednotkách blízkých funkčním pracovním regionům. Územně podrobný empirický pohled na strukturu uchazečů o zaměstnání považujeme též za důležitý analytický vklad k poznání mozaiky nových rysů sociálně prostorové diferenciaci v České republice po roce 1989 [Ouředníček, Temelová, Pospíšilová 2011].

Z výsledků empirické analýzy vyplynulo, že vzdělání uchazečů představuje hlavní faktor prostorové diferenciaci struktury nezaměstnaných, zatímco nerovnosti vznikající na základě pohlaví a věku uchazečů jsou až druhořadé. Přestože se jedná o v zásadě očekávané zjištění, detailnější územní pohled přinesl zajímavé informace a podněty pro další, více problémově a územně zaměřené analýzy. Zajímavé je například zjištění, že nezaměstnanost starších lidí je problémem zejména v malých obcích s nízkou nezaměstnaností, zatímco vysoká míra nezaměstnanosti posiluje znevýhodnění na trhu práce u osob s nízkým vzděláním. Ačkoli vysokoškolsky vzdělaná pracovní síla je nezaměstnaností zasažena nejméně, existují území, kde i ona nachází uplatnění hůře (např. Zlínsko, malé obce podél krajských hranic). Posouzení, resp. explanace faktorů podmiňujících specifickou strukturální nezaměstnanost v jednotlivých územích České republiky a kombinace strukturálních aspektů nezaměstnanosti by však byly jistě nezbytným následným krokem takto zaměřené analýzy. Další výzkum by měl též zahrnovat posouzení podmínek lokálních trhů práce, které představují důležitou proměnnou při objasňování územních rozdílů ve strukturální nezaměstnanosti.

Výsledky prostorové analýzy struktury nezaměstnaných na mikroúrovni obcí potvrzují potřebu lokálně orientovaných opatření zaměřených na řešení problémů na trhu práce [též např. Campbell 2000]. Vždy totiž nutně neplatí, že oblasti s vysokým počtem nezaměstnaných trpí nedostatkem pracovních příležitostí. Problém často spočívá v prostorové neshodě mezi strukturou nezaměstnaných a požadavky zaměstnavatelů na demografické a vzdělanostní dispozice potenciálních zaměstnanců. Tyto neshody se však týkají většinou pouze určitých skupin (zejm. osob bez vzdělání, resp. kvalifikace) a určitých typů území (např. městských aglomerací). Hlavním problémem periferních lokálních trhů práce je tak

skutečně nedostatek pracovních příležitostí. Řada nástrojů na podporu tvorby pracovních míst v České republice je nicméně orientována na sféry a odvětví, které lze v periferních a prostorově marginalizovaných oblastech rozvíjet jen obtížně. Ostatně jak argumentují například North, Syrett, Etherington [2009], při formulaci opatření v oblasti politiky zaměstnanosti je věnováno málo pozornosti „kompatibilitě“ struktury nezaměstnaných a charakteru (potenciálních) pracovních příležitostí na lokálních trzích práce. V některých typech území by tak bylo přínosnější zaměřit podporu například na začínající drobné živnostníky s výučním listem či odborným středoškolským vzděláním. Každopádně, vzhledem k poznatkům vyplývajícím z naší empirické analýzy, by při artikulaci a nastavování opatření veřejných politik zaměřených na řešení problémů trhů práce nepochybně zasluhovalo více pozornosti přihlídnutí k územním rozdílům ve vzdělanostní i demografické struktuře nezaměstnaných. Územně zacílená opatření by tak lépe refleктоvala jak lokální, resp. regionální specifika trhů práce, tak i diferencované potřeby uchazečů o zaměstnání.

MARIE FEŘTŘOVÁ působí jako vědecký pracovník v týmu Urbánní a regionální laboratoře, na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze. Ve výzkumné činnosti se v rámci národních i mezinárodních projektů věnuje regionální politice, politice hospodářské, sociální a územní soudržnosti EU a zaměřuje se na prostorové aspekty veřejných intervencí a podporu socioekonomického rozvoje území.

JANA TEMELOVÁ je odbornou asistentkou na katedře sociální geografie a regionálního rozvoje Přírodovědecké fakulty Univerzity Karlovy v Praze, kde působí v rámci pracovního týmu Urbánní a regionální laboratoře. Zabývá se výzkumem a pedagogickou činností v oblasti geografie města.

Literatura

- Alonso-Villar, Olga, Coral Del Río. 2008. „Geographical Concentration of Unemployment: A Male-Female Comparison in Spain.“ *Regional Studies* 42 (3): 401–412.
- Atkinson, Rowland, Keith Kintrea. 2001. „Disentangling Area Effects: Evidence from Deprived and Non-deprived Neighbourhoods.“ *Urban Studies* 38 (12): 2277–2298.
- Bailey, Nick, Ivan Turok. 2000. „Adjustment to Job Loss in Britain's Major Cities.“ *Regional Studies* 34 (7): 631–653.
- Bande, Roberto, Melchor Fernández, Victor M. Montuenga Gomez. 2008. „Regional Unemployment in Spain: Disparities, Business Cycle and Vage Setting.“ *Labour Economics* 15 (5): 885–914.
- Bauder, Harald, Eugene Perle. 1999. „Spatial and Skills Mismatch for Labor-market Segments.“ *Environment and Planning A* 31 (6): 959–977.

- Beatty, Christina, Stephen Fothergill. 1996. „Labour Market Adjustment Registered and Hidden Unemployment in Areas of Chronic Industrial Decline: the Case of the UK Coalfields.“ *Regional Studies* 30 (7): 627–640.
- Beatty, Christina, Stephen Fothergill, Rob Macmillan. 2000. „A Theory of Employment, Unemployment and Sickness.“ *Regional Studies* 34 (7): 617–630.
- Brennan, Angela, John Rhodes, Peter Tyler. 2000. „The Nature of Local Area Social Exclusion in England and the Role of the Labour Market.“ *Oxford Review of Economic Policy* 16 (1): 129–146.
- Campbell, Mike. 2000. „Reconnecting the Long Term Unemployed to Labour Market Opportunity: The Case for a ‚Local Active Labour Market Policy‘.“ *Regional Studies* 34 (7): 655–668.
- Čermáková, Marie. 1997. „Postavení žen na trhu práce.“ *Sociologický časopis* 33 (4): 389–405.
- Eliasson, Kent, Urban Lindgren, Olle Westerlund. 2003. „Geographical Labour Mobility: Migration or Commuting?“ *Regional Studies* 37 (8): 827–837.
- Feřtřová, Marie. 2011a. „Nezaměstnanost a sociální dávky.“ Pp. 37–38 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciace České republiky*. Praha: Karolinum.
- Feřtřová, Marie. 2011b. „Extrémy ekonomických ukazatelů.“ Pp. 41–42 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciace České republiky*. Praha: Karolinum.
- Fieldhouse, Ed A. 1996. „Putting Unemployment in Its Place: Using the Samples of Anonymized Records to Explore the Risk of Unemployment in Great Britain in 1991.“ *Regional Studies* 30 (2): 119–133.
- Gabal Analysis & Consulting. 2006. „Mapa sociálně vyloučených nebo sociálním vyloučením ohrožených romských lokalit v ČR.“ [online] Praha: Gabal Analysis & Consulting pro MPSV ČR [cit. 15. 7. 2010]. Dostupné z: <<http://www.esfcr.cz/mapa/index-2.html>>.
- Gordon, Ian. 2003. „Unemployment and Spatial Labour Markets: Strong Adjustment and Persistent Concentration.“ Pp. 55–109 in Ron Martin, Philip S. Morrison (eds.). *Geographies of Labour Market Inequalities*. London: Routledge.
- Green, Anne E. 1995. „Using Census and Survey Commuting Statistics in Local Labour Market Analysis.“ *Local Economy* 10 (3): 259–273.
- Green, Anne E. 1997. „Exclusion, Unemployment and Non-employment.“ *Regional Studies* 31 (5): 505–520.
- Green, Anne E., David Owen. 2006. *The Geography of Poor Skills and Access to Work*. York: Joseph Rowntree Foundation.
- Hámpel, Martin. 2005. *Geografická organizace společnosti v České republice: transformační procesy a jejich obecný kontext*. Praha: DemoArt, Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta.
- Hašková, Hana, Alena Křížková. 2003. *Průzkum veřejného mínění o postavení žen na trhu práce*. Praha: Sociologický ústav AV ČR.
- Hirt, Tomáš, Marek Jakoubek. 2006. „Romové“ v osídlech sociálního vyloučení. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk.
- Cheshire, Paul C., Vassilis Monastiriotis, Stephen C. Sheppard. 2003. „Income Inequality and Residential Segregation: Labour Market Sorting and the Demand for Positional Goods.“ Pp. 83–109 in Ron Martin, Philip S. Morrison (eds.). *Geographies of Labour Market Inequalities*. London: Routledge.
- Katrňák, Tomáš, Petr Mareš. 2007. „Segmenty zaměstnaných a nezaměstnaných v České republice v letech 1998 až 2004.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 43 (2): 281–303.

- Kofroňová, Olga, Jaromíra Kotíková, Tomáš Sirovátka, Jiří Winkler. 2003. „Problémy trhu práce a politiky zaměstnanosti.“ [online]. Souhrnná zpráva z výzkumné studie provedené v rámci programu Moderní společnost. Brno, Praha: Masarykova Univerzita Brno, Výzkumný ústav práce a sociálních věcí České republiky, Národní vzdělávací fond [cit. 30. 7. 2010]. Dostupné z: <<http://portal.mpsv.cz/sz/politikazamest/vyzkumnestudie/zprava.pdf>>.
- Kotíková, Jaromíra, Miriam Kotrusová. 2008. „Regionální dimenze nezaměstnanosti v České republice.“ *Fórum sociální politiky* 2 (5): 45–47.
- Křížková, Alena, Andrew Penner, Trond Petersen. 2008. „Genderové nerovnosti v odměňování na stejné pracovní pozici: jeden z faktorů sociálního vyloučení žen.“ *Gender, rovné příležitosti, výzkum* 9 (2): 55–67.
- Kuchař, Pavel. 2007. *Trh práce. Sociologická analýza*. Praha: Karolinum.
- Macešková, Marie, Martin Ouředníček, Jana Temelová. 2009. „Sociálně prostorová diferenciace v České republice: implikace pro veřejnou (regionální) politiku.“ *Ekonomický časopis* 57 (7): 700–715.
- Macešková, Marie, Lucie Pospíšilová, David Hána, Nina Dvořáková. 2009. *Kojatice a Korolupy: případová studie Znojemska*. Interní výzkumná zpráva z případové studie realizované v rámci projektu Sociálně prostorová diferenciace obyvatelstva a její vliv na kvalitu života ve městech a obcích České republiky. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta.
- MacKay, Ross R., Luke Davies. 2008. „Unemployment, Permanent Sickness, and Nonwork in the United Kingdom.“ *Environment and Planning A* 40 (2): 464–481.
- Mareš, Petr. 2000. „Chudoba, marginalizace, sociální vyloučení.“ *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 36 (3): 285–297.
- Mareš, Petr, Ladislav Rabušic. 1994. „Nezaměstnanost v České republice na počátku devadesátých let v regionálním pohledu.“ *Sociologický časopis* 30 (4): 475–498.
- Mareš, Petr, Markéta Horáková, Miroslava Rákoczyová. 2008. *Sociální exkluze na lokální úrovni*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí, v.v.i.
- North, David, Stephen Syrett, David Etherington. 2009. „Tackling Concentrated Worklessness: Integrating Governance and Policy across and within Spatial Scales.“ *Environment and Planning C: Government and Policy* 27 (6): 1022–1039.
- Novák, Jakub, Zdeněk Čermák, Martin Ouředníček. 2011. „Migrace.“ Pp. 89–101 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciace České republiky*. Praha: Karolinum.
- Novák, Jakub, Martin Ouředníček. 2011. „Dojíždka do zaměstnání.“ Pp. 55–65 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciace České republiky*. Praha: Karolinum.
- Novák, Jakub, Martin Ouředníček, Petra Špačková. 2011. „Vymezení zón rezidenční suburbanizace.“ In Martin Ouředníček, Petra Špačková, Jakub Novák (eds.). *Suburbánní rozvoj, suburbanizace a urban sprawl v České republice*. Praha: Academia. (v tisku)
- Novák, Jakub, Jana Temelová. 2011. „Veřejná doprava.“ Pp. 71–72 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciace České republiky*. Praha: Karolinum.
- Odland, John, Mark Ellis. 1998. „Variations in the Labour Force Experience of Women Across Large Metropolitan Areas in the United States.“ *Regional Studies* 32 (4): 333–347.
- Ouředníček, Martin (ed.). 2006. *Sociální geografie Pražského metropolitního regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Ouředníček, Martin, Petra Špačková, Marie Feřtřová. 2011. „Kvalita života a role lidského

- kapitálu v depopulačních oblastech v České republice." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47 (4): 714: 777–803.
- Ouředníček, Martin, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). 2011. *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Karolinum.
- Overman, Henry G., Diego Puga. 2002. „Unemployment Clusters Across Europe's Regions and Countries." *Economic Policy* 17 (34): 115–147.
- Petrová Kafková, Marcela, Ladislav Rabušic. 2010. „Význam práce v životě českých a slovenských starších pracovníků." *Sociology – Slovak Sociological Review* 42 (4): 316–338.
- Phimister, Euan. 2005. „Urban Effects on Participation and Wages: Are There Gender Differences?" *Journal of Urban Economics* 58 (3): 513–536.
- Plasová, Blanka, Jana Válková. 2009. „Genderová diferenciacie nejistot na trhu práce." Pp. 39–79 in Tomáš Sirovátka, Jiří Winkler, Martin Žižlavský (eds.). *Nejistoty na trhu práce*. Boskovice: Albert.
- Premusová, Jarmila, Tomáš Sirovátka. 1996. „K formování dlouhodobé nezaměstnanosti v České republice. Zhodnocení výsledků srovnávací studie ze tří lokalit." *Sociologický časopis* 32 (1): 39–50.
- Puldrová, Petra. 2011. „Úroveň vzdělání." Pp. 31–32 in Martin Ouředníček, Jana Temelová, Lucie Pospíšilová (eds.). *Atlas sociálně prostorové diferenciacie České republiky*. Praha: Karolinum.
- Puldrová, Petra, Martin Ouředníček. 2006. „Změny sociálního prostředí v zázemí Prahy jako důsledek procesu suburbanizace." Pp. 128–142 in Martin Ouředníček (ed.). *Sociální geografie Pražského městského regionu*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta, katedra sociální geografie a regionálního rozvoje.
- Riphahn, Regina T. 2002. „Residential Location and Youth Unemployment: The Economic Geography of School-to-Work Transitions." *Journal of Population Economics* 15 (1): 115–135.
- Ritchie, Helen, Jo Casebourne, Jo Rick. 2005. „Understanding Workless People and Communities: A Literature Review." *Research Report No 225*. Leeds: Institute for Employment Studies, Corporate Document Services, Department for Work and Pensions.
- Sirovátka, Tomáš. 1997. „Sociální a ekonomické faktory marginalizace na pracovním trhu v České republice." *Sociologický časopis* 33 (2): 169–188.
- Schlottmann, Alan M., Henry W. Herzog, Jr. 1984. „Career and Geographic Mobility Interactions: Implications for the Age Selectivity of Migration." *Journal of Human Resources* 19 (1): 72–86.
- Social Exclusion Unit. 2004. *Jobs and Enterprise in Deprived Areas*. London: Social Exclusion Unit, Office of the Deputy Prime Minister.
- Speak, Suzanne. 2000. „Barriers to Lone Parents' Employment: Looking beyond the Obvious." *Local Economy* 15 (1): 32–44.
- Such, Elizabeth, Robert Walker. 2002. „Falling behind? Research on Transmitted Deprivation." *Benefits* 10 (3): 185–192.
- Temelová, Jana, Martin Ouředníček, Jakub Novák, Petra Puldrová. 2007. *Socioekonomická analýza sídliště Kročehlavy v Kladně*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Přírodovědecká fakulta.
- Temelová, Jana, Jakub Novák, Martin Ouředníček, Petra Puldrová. 2011a. „Housing Estates in the Czech Republic after Socialism: Various Trajectories and Inner Differentiation." *Urban Studies* 48 (9): 1811–1834.
- Temelová, Jana, Jakub Novák, Lucie Pospíšilová, Nina Dvořáková. 2011b. „Každodenní život, denní mobilita a adaptační strategie obyvatel v periferních lokalitách." *Sociologický časopis / Czech Sociological Review* 47 (4): 831–858.

- Tomeš, Jiří. 1996. „Specifická nezaměstnanost v České republice v regionálním srovnání.“ *Geografie – Sborník ČGS 101* (4): 278–295.
- Vyhlídal, Jiří, Petr Mareš. 2006. *Mění se rizika a šance na trhu práce. Analýza postavení a šancí vybraných rizikových skupin na trhu práce*. Praha: Výzkumný ústav práce a sociálních věcí.
- Webster, David. 2000. „The Geographical Concentration of Labour-market Disadvantage.“ *Oxford Review of Economic Policy* 16 (1): 114–128.

Zdroje dat

- ČSÚ. 2003. *Ekonomická aktivita obyvatelstva*. Praha: Český statistický úřad.
- ČSÚ. 2008. *Počet obyvatel v obcích za rok 2007*. Praha: Český statistický úřad.
- ČSÚ. 2010. *Zaměstnanost a nezaměstnanost v ČR podle výsledků výběrového šetření pracovních sil 2005–2009*. Praha: Český statistický úřad.
- MPSV ČR. 2005–2010. *Interní databáze o počtu a struktuře nezaměstnaných k 31. březnu v letech 2005–2010*. Praha: Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR.